

Vilniaus universiteto teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Indrės Kasiulynaitės

V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**BREXIT SUTARTIS: TARPTAUTINIŲ ŠEIMŲ JUDĖJIMAS EUROPOS
SAJUNGOJE IR JUNGTINĖJE KARALYSTĖJE**

Vadovas: partnerystės doc. Deividas Kriaučiūnas

Recenzentė: lekt. dr. Deimilė Prapiestytė

Vilnius

2020

TURINYS

ĮVADAS	2
1. BREXIT REGULIAVIMO IŠŠŪKIS	7
2. TARPTAUTINIŲ ŠEIMŲ JUDĖJIMAS IR EUROPOS SAJUNGOS TEISĖ.....	12
2.1. Laisvas Sąjungos piliečių ir jų šeimų judėjimas Europos Sąjungoje.....	13
2.2. Pagrindinės tarptautinių šeimų judėjimą reglamentuojančios teisės	17
2.3. Su tarptautinių šeimų judėjimu susiję procesiniai klausimai	22
3. TARPTAUTINIŲ ŠEIMŲ JUDĖJIMAS IR BREXIT	25
3.1. Tarptautinių šeimų judėjimas pereinamuoju laikotarpiu	26
3.2. Tarptautinių šeimų judėjimas po pereinamojo laikotarpio	30
3.2.1. Brexit sutarties taikymas po pereinamojo laikotarpio pabaigos.....	31
3.2.2. Naujas Europos Sąjungos ir Jungtinės Karalystės susitarimas dėl ateities santykių	36
3.3. Vienodas Brexit nuostatų aiškinimas ir taikymas	40
IŠVADOS	44
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	47
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55

IVADAS

2016 m. birželio 23 d. Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje (toliau – **Jungtinė Karalystė**) įvykusiame referendume dėl narystės Europos Sąjungoje (toliau – **Sąjunga**) piliečių balsų dauguma¹ buvo nuspręsta, kad Jungtinė Karalystė turėtų pasitraukti iš Sąjungos ir beveik po metų, 2017 m. kovo 29 d., Jungtinės Karalystės premjero raštu Europos Vadovų Tarybos pirmininkui Donaldui Tuskui Sąjungai buvo įteiktas pranešimas apie Jungtinės Karalystės ketinimą išstoti iš Sąjungos. Tokiu būdu buvo aktyvuotas Europos Sąjungos Sutarties² (toliau – **ES Sutartis**) 50 straipsnis, leidžiantis ir nustatantis išstojimo procedūrą. Taigi, Jungtinė Karalystė savo aktyviais veiksmais ir apsisprendimu pradėjo išstojimo iš Sąjungos procesą, visuomenėje dar plačiai vadinamą „*Brexit*“ (atitinkamai, šiame darbe Jungtinės Karalystės išstojimas iš Sąjungos toliau vadinamas **Brexit**). Šiuo tikslu Jungtinė Karalystė ir Sąjunga pradėjo derybas dėl susitarimo dėl išstojimo sudarymo.

Jungtinės Karalystės apsisprendimas dėl Brexit lėmė, kad milijonų žmonių interesai atsidūrė neapibrėžtoje situacijoje. Kaip 2018 m. rugsėjo 21 d. pranešime spaudai apie derybas dėl Brexit pažymėjo Europos Vadovų Tarybos pirmininkas Donaldas Tuskas, derybomis buvo siekiama surasti tokį sprendimą, kuris maksimaliai sumažintų Brexit sukeltas pasekmes³, todėl vienas iš svarbiausių derybų uždavinių buvo siekis užtikrinti Sąjungos piliečių ekonominius ir socialinius interesus⁴.

Nuo Jungtinės Karalystės apsisprendimo palikti Sąjungą, Jungtinė Karalystė savo ruožtu buvo pateikusi du išstojimo sutarties projektus: 2018 m. lapkričio 25 d. sutarties dėl Jungtinės Karalystės ir Šiaurės Airijos pasitraukimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos projektą bei 2019 m. spalio 17 d. sutarties dėl Jungtinės Karalystės ir Šiaurės Airijos pasitraukimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos projektą, kuris 2020 m. sausio 29-30 dienomis Sąjungos institucijų (Europos Vadovų Tarybos ir Europos Parlamento) sprendimu buvo ratifikuotas iš Sąjungos pusės.

---

¹ Oficialiais duomenimis už Jungtinės Karalystės pasitraukimą iš Sąjungos balsavo 51,9 % balsuoti atvykusių asmenų.

² Europos Sutarties suvestinė redakcija, *OL, 2016 m. serija C*, nr. 202, p. 13.

³ 2018 m. rugsėjo 21 d. Donald Tusk pranešimas spaudai apie derybas dėl Brexit [interaktyvus]. Pranešimų tarnyba – Tarybos generalinis sekretoriatas, Briuselis. [Žiūrėta 2020 m. sausio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2018/09/21/statement-by-president-donald-tusk-on-the-brexit-negotiations/>>.

⁴ 2018 m. liepos 2 d. Europos Vadovų Tarybos leidinys „*The European Council May 2016 to June 2018*“. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, p. 11-13.

Ratifikuota sutartis dėl Jungtinės Karalystės ir Šiaurės Airijos pasitraukimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos (toliau – **Brexit sutartis**) įsigaliojo 2020 m. sausio 31 d. vidurnaktį. Taigi 2020 m. vasario 1 d. Jungtinė Karalystė išstojo iš Sąjungos ir Sąjungos teisinio reglamentavimo atžvilgiu tapo trečiąją šalimi. Atitinkamai, Sąjungos valstybės narės Jungtinės Karalystės atžvilgiu taip pat tapo trečiosiomis šalimis. Taigi, Jungtinės Karalystės išstojimas iš Sąjungos, be kita ko, reiškė, kad siekiant maksimaliai sklandaus Jungtinės Karalystės pasitraukimo, Brexit sutartyje turėjo būti aptarti visi klausimai, susiję su pagrindinėmis Sąjungos teisėmis ir laisvėmis.

Įvertinus Sąjungos reglamentavimo apimtį bei jo sudėtingumą, šiame darbe nagrinėjama viena iš pamatinių Sąjungos piliečiams suteikiamų laisvių – asmens teisė laisvai judėti Sąjungoje kartu su šeima. Toliau šiame darbe laisvo asmenų judėjimo teisė apibendrintai įvardinama terminu „judėjimas“.

Nagrinėjamos temos aktualumas: 2018 metų statistikos duomenimis, yra skaičiuojama iki 12,9 mln. vien darbinio amžiaus Sąjungos piliečių, kurie reziduoja kitoje, ne savo pilietybės valstybėje narėje⁵, iš kurių yra beveik 250 tūkst. Lietuvos gyventojų⁶ emigravusių būtent į Jungtinę Karalystę⁷. Natūralu, kad asmenys, pasirinkę reziduoti kitoje valstybėje narėje, be tikėtino ekonominio emigracijos tikslo, siekia integruotis kitoje valstybėje ir tai dažnai susiję su bendravimu pagrįstų tarpusavio santykių su priimančiojoje valstybėje narėje esančiais asmenimis sukūrimu. Europos Komisijos 2017 metų duomenimis, Sąjungoje iš viso yra apie 16 mln. reziduojančių tarptautinių porų⁸.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytą judėjimo statistiką, manytina, kad Brexit neišvengiamai turi įtakos tarptautinėms šeimoms, kadangi Jungtinei Karalystei pasitraukus iš Sąjungos, dėl pastarosios trečiosios šalies Sąjungos atžvilgiu statuso, tarptautinėms šeimoms suteikiama Sąjungos apsauga ir teisės, kylančios iš Jungtinės Karalystės narystės Sąjungoje, turėtų būti automatiškai nebetaikomos. Todėl dėl pastarųjų taikymo Sąjunga ir Jungtinė

---

⁵ 2019 m. Europos Komisijos Užimtumo ir socialinių reikalų ir įtraukties direktorato ataskaita „2019 Annual report on intra-EU labour mobility“ [interaktyvus]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, p. 21. [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8242>>.

⁶ Vadovaujantis 2005-2018 metų statistika.

⁷ Lietuvos statistikos departamentas. *Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 08 d.]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=199693>; Lietuvos statistikos departamentas. *Gyventojų tarptautinė migracija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 08 d.]. Prieiga per internetą: <<https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=199693>>.

⁸ 2017 m. lapkričio 30 d. Europos parlamentinių tyrimų tarnybos, Europos pridėtinės vertės skyriaus publikacija „A Europe for mobile and international families“ [interaktyvus], p. 1. [žiūrėta 2020 m. sausio 08 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2017\)611011](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2017)611011)>.

Karalystė turėjo susitarti atskirai Brexit sutartyje. Įvertinus naujo Jungtinės Karalystės ir Sąjungos ateities santykių reglamentavimo unikalumą ir sudėtingumą, yra būtina moksliskai išnagrinėti ir įvertinti Brexit padarinius tarptautinėms šeimoms.

Nagrinėjamos temos originalumas: akademinėje literatūroje yra nagrinėti klausimai, susiję su Brexit padariniais laisvam darbuotojų judėjimui, taip pat Brexit įtaka jurisdikcijų kolizijų sprendimui, kitais aktualiais klausimais (pavyzdžiui A. Lazowski 2018 metais publikuotas straipsnis „*When Cives Europae became bargaining chips: free movement of persons in the Brexit negotiations*“, R. Vilpišausko 2018 metais publikuota nuomonė leidinyje „*Negotiating Brexit*“, T. Varapnicko 2017 metais publikuotas straipsnis „*Brexit and Arbitration: what happens next?*“ ir kiti). Taip pat užsienio akademinėje literatūroje yra nagrinėti galimi (prognozuojami) tarptautinių šeimų teisių ir statuso pakeitimai, tačiau šie tyrimai buvo atlikti dar prieš Sąjungai ir Jungtinei Karalystei susitarus dėl vėliau ratifikuoto susitarimo dėl išstojimo (pavyzdžiui, E. Ederveen 2016 metais publikuotas straipsnis „*Chapter 15: The Right of Residency of EU Citizens in the UK after Brexit*“, D. Kostakopoulou 2018 metais publikuotas straipsnis „*Scala Civium: Citizenship Templates Post-Brexit and the European Union's Duty to Protect EU Citizens*“ ir kiti). Tačiau tarptautinių šeimų teisių ir statuso apibrėžimas Brexit sutartyje nėra analizuotas. Taigi darbo tema yra nauja ir neištirta. Atitinkamai, šiame darbe bus nagrinėjamos šeimų, turinčių užsienio elementą, teisės Brexit atveju, konkrečiai, kaip Brexit sutartimi yra išsprendžiami su tarptautinių šeimų judėjimu susiję klausimai ir kaip keičiasi tarptautinės šeimos narių statusas, kai šeimos teisiniai santykiai yra susiklostę tarp:

1. Jungtinės Karalystės piliečio ir Sąjungos valstybės narės piliečio (pavyzdžiui Lietuvos Respublikos piliečio), arba trečiosios šalies piliečio, jei jie reziduoja Jungtinėje Karalystėje arba kitoje valstybėje narėje⁹;
2. skirtingų valstybių narių piliečių, jei jie reziduoja Jungtinėje Karalystėje¹⁰.

Aukščiau aprašyti santykiai šiame darbe toliau kartu vadinami **tarptautinėmis šeimomis**.

Darbo tikslas: išanalizuoti, kokią įtaką tarptautinių šeimų teisėms ir statusui turi Jungtinės Karalystės pasitraukimas iš Sąjungos.

Darbo uždaviniai: darbo uždaviniai yra šie:

---

⁹ Įskaitant Lietuvos Respublikoje.

¹⁰ Pavyzdžiui Lietuvos Respublikos piliečio ir Lenkijos Respublikos piliečio gyvenančių Jungtinėje Karalystėje.

1. aptarti ir išnagrinėti išstojimo iš Sąjungos proceso reglamentavimą ir pagrindines Brexit priežastis;
2. išanalizuoti Sąjungos kompetenciją ir pagrindines tarptautinių šeimų judėjimo taisykles įtvirtinantį Sąjungos *acquis*;
3. pateikti analizę, dėl kokių priemonių, kuriomis yra siekiama apginti tarptautinių šeimų teises, yra pasiektas susitarimas, ir pateikti išvagas dėl tolimesnių Sąjungos ir Jungtinės Karalystės santykių tarptautinių šeimų judėjimo ir susijusių klausimų reglamentavimo kontekste;
4. atsižvelgiant į Brexit sutartimi įtvirtintų teisių apimtį ir turinį įvertinti tarptautinių šeimų narių statuso pasikeitimą.

Darbo objektas ir tyrimo metodai: šio darbo objektu yra Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Sąjungos (Brexit) įtaka tarptautinių šeimų judėjimui Sąjungoje ir Jungtinėje Karalystėje.

Siekiant atskleisti šio darbo objektą ir įvykdyti aukščiau aprašytas užduotis yra naudojami įvairūs metodai: aprašomasis, loginis – analitinis, lyginamasis, teleologinis, lingvistinis bei sisteminis.

Aprašomasis metodas naudojamas pateikiant problemines situacijas, atskirų mokslininkų pozicijas.

Lyginamasis metodas yra naudojamas analizuojant ir lyginant darbo uždaviniuose iškeltų klausimų reglamentavimo skirtumus ir ypatumus. Remiantis šiuo metodu darbe yra lyginamos iki 2009 m. gruodžio 1 d. Lisabonos sutarties¹¹ (toliau – **Lisabonos sutartis**) galiojusios Sutarties nuostatos ir tarptautinės teisės įtvirtintos taisyklės, nustatančios valstybių narių teises pasitraukti iš Sąjungos. Taip pat vadovaujantis šiuo metodu darbe yra analizuojami pagrindiniai tarptautinių šeimų teisinio reglamentavimo, galiojusio iki Brexit sutarties ir nustatyto Brexit sutartimi bei kai kuriais nacionaliniais teisės aktais, skirtumai.

Teleologinis ir lingvistinis metodai yra naudojami aiškinant teisės aktų nuostatas. ES Sutartimi nustatytas reglamentavimas, kuris leidžia valstybei narei palikti Sąjungą, įtvirtintas palyginti vėlai, todėl darbe yra siekiama nustatyti naujai įtvirtintoms nuostatoms suteiktos teisės reikšmę. Lingvistinis metodas taip pat yra naudojamas siekiant atskleisti konkrečių teisės aktų nuostatų turinį.

---

¹¹ Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos Sutartį ir Europos Bendrijos Steigimo Sutartį pasirašyta Lisabonoje, *OL*, 2007 m., serija C, nr. 306, p. 1.

Loginio – analitinio metodo pagalba darbe yra siekiama įvertinti reglamentavimo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – **ESTT**) praktikoje suformuotas taisykles. Analizuojant šiuos šaltinius yra išskiriamos tarptautinių šeimų judėjimą veikiančios problemos ir pateikiami jų sprendimo būdai.

Sisteminio metodo pagalba nustatomas tarptautinių šeimų judėjimo teisių turinys ir jų santykis su Sąjungos pilietybe.

Svarbiausi šaltiniai: siekiant išsamiai atskleisti Brexit proceso ir tarptautinių šeimų judėjimo problematiką Brexit kontekste, analizė atliekama remiantis Sąjungos ir tarptautiniais teisės aktais, ESTT jurisprudencijos bei mokslinės literatūros tyrimu. Analizuojami teisės aktai, kuriuose įtvirtintų normų pagalba atskleidžiamas valstybės narės teisės palikti Sąjungą turinys ir raida. Darbe analizuojama specialioji literatūra leidžia įvertinti ir remtis teisės, sociologijos ir ekonomikos mokslų mokslininkų nuomonėmis nagrinėjamu klausimu.

Nors darbe yra nagrinėjami papildomi klausimai, susiję su Sąjungos reglamentavimu, įtvirtinančiu valstybių narių teisę palikti Sąjungą bei tarptautinių šeimų judėjimą, didžiausias dėmesys yra skiriamas Brexit sutarčiai ir jos nustatytoms taisyklėms. Būtinybė analizę remti šiuo šaltiniu kyla iš šiuo metu egzistuojančio tyrimo objekto reglamentavimo: lyginant su kitais darbe analizuojamais teisės aktais ir kitais dokumentais, būtent pastarasis turi taikymo pirmenybę sprendžiant su darbo objektu susijusius klausimus.

1. BREXIT REGULIAVIMO IŠŠŪKIS

Iki pat Jungtinės Karalystės apsisprendimo dėl Brexit dar nei viena valstybė narė nebuvo pradėjusi išstojimo iš Sąjungos procedūros (išskyrus kelis iki tol buvusius pareiškimus dėl išstojimo, kurie nebuvo įgyvendinti¹²). Taigi Jungtinės Karalystės apsisprendimas palikti Sąjungą tapo vienu iš didžiausių Sąjungą sukretusių įvykių, iškėlusiu ne vieną klausimą dėl išstojimo procedūros mechanizmo ir jos taikymo. Pavyzdžiui, pradėjus Brexit procesą, buvo svarstoma, koku būdu galima palikti Sąjungą, t. y. pagal tarptautinę teisę ar ES Sutartį (konkrečiai ES Sutarties 50 straipsnį)¹³, be to, problemų kėlė ir pats, Sąjungos teisiniame reglamentavime palyginti naujas, ES Sutarties 50 straipsnis, kuris praktikoje iki šiol nebuvo taikytas. Situaciją dar labiau komplikavo Jungtinės Karalystės interesas palikti Sąjungą bet kokia kaina, net ir nepasiekus susitarimo dėl išstojimo iš Sąjungos kaip tai numatyta ES Sutarties 50 straipsnyje.

Istoriškai apie bet kurios valstybės narės teisę pasitraukti iš Sąjungos buvo kalbama itin ribotai¹⁴. Manytina, kad tai visų pirma galėjo lemti tai, jog ilgą laiką Sąjungos pirminėje teisėje valstybės narės teisė palikti Sąjungą nebuvo tiesiogiai įtvirtinta¹⁵. Akademinėje literatūroje¹⁶ tokia prielaida yra daroma remiantis lingvistiniu sutarčių aiškinimu, pavyzdžiui 1957 m. kovo 25 d. pasirašytos Europos ekonominės bendrijos steigimo sutarties 240 straipsnio aiškinimu, kuris numato, kad ši sutartis yra sudaroma neribotam laikotarpiui, ir kitomis analogiškomis nuostatomis¹⁷. Tačiau, manytina, kad išstojimo teisė, nors ir nebuvo tiesiogiai įtvirtinta Sąjungos sutartyse¹⁸, iki Lisabonos sutarties, kuria buvo įtvirtintas ES Sutarties 50 straipsnis,

---

¹² Pavyzdžiui 1975 m. Jungtinės Karalystės referendumas dėl pasilikimo Sąjungoje ir 1982 m. Grenlandijos referendumas.

¹³ 2016 m. gegužės 4 d. Lordų Rūmų Europos Sąjungos komiteto 2015-16 sesijos ataskaita nr. 11 „*The process of withdrawing from the European Union*“, p. 9 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://publications.parliament.uk/pa/ld201516/ldselect/ldcom/138/138.pdf>>.

¹⁴ OLIVER T. Europe without Britain. Assessing the Impact on the European Union of a British Withdrawal. *Stiftung Wissenschaft und Politik*. Berlynas, 2013, p. 6.

¹⁵ LYSEN, G. Article 50 EU Treaty: „Is the „ever closer union” cracking? “. *Uppsala Faculty of Law, Working Paper Series / Juridiska institutionen*, nr. 2016:3, 2016, p. 7.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Tokia pati nuostata įtvirtinta ir 1957 m. kovo 25 d. pasirašytos Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties 208 straipsnio originaliame tekste bei vėlesnėje, 2012 metais konsoliduotoje Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutarties versijoje.

¹⁸ Terminas „sąjungos sutartis“ naudojamas kaip apimantis Sąjungos steigiamąsias sutartis ir sutartis priskirtas Sąjungos pirminei teisei.

įsigaliojimo, galėjo būti išvedama iš tarptautinės teisės aktų nuostatų¹⁹. Šiuo atveju aktualus 1969 metais priimtos Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės (toliau – **Konvencija**)²⁰ 54 straipsnis, kuris įtvirtina valstybės teisę nutraukti arba pasitraukti iš tarptautinės sutarties bet kuriuo metu visų sutartyje dalyvaujančių valstybių pritarimu (kuria, be kita ko, buvo bandyta pasinaudoti ir Grenlandijai siekiant palikti Sąjungą²¹). Papildomai, Konvencijos 56 straipsnis numato ir valstybės vienašališką teisę denonsuoti tarptautinę sutartį arba pasitraukti iš tarptautinės sutarties net ir tuo atveju, kai sutartimi nėra sulygta dėl nuostatų dėl pastarosios nutraukimo, denonsavimo ar pasitraukimo iš jos, jeigu yra nustatoma, kad tokią teisę buvo ketinama suteikti arba tokia teisė yra aiški iš tarptautinės sutarties pobūdžio. Kitaip tariant, tarptautinėje teisėje yra ir buvo pripažįstama teisė valstybėms pasitraukti iš jas įpareigojančių tarptautinių sutarčių (taigi ir Sąjungos sutarčių). Tačiau, nors ir pagal bendrą taisyklę, valstybės narės savanoriško išstojimo teisė (konceptija) negali būti (ir nebuvo) ribojama²², tarptautinės teisės aktai nenustato, autoriaus nuomone, šiuo specifiniu atveju esminės sąlygos – įpareigojimo tartis dėl išstojimo iš Sąjungos sąlygų.

Kaip ne kartą yra išaiškinęs ESTT: Sąjunga sudaro naują tarptautinės teisės teisinę sistemą, kurios labai valstybės apriboja savo suverenias teises ir kurios subjektai yra ne tik valstybės narės, bet ir jų nacionaliniai subjektai²³. Kitaip tariant, valstybės narės, apsisprendusios tapti Sąjungos dalimi, po įstojimo į Sąjungą nebedisponuoja Sąjungos teisinės sistemos elementais²⁴ ir privalo laikytis Sąjungos teisės, kuri yra nepriklausoma nuo valstybių narių nacionalinės teisminės sistemos. Taigi Sąjungos ir nacionalinis reglamentavimas persipina, tokiu būdu sukurdamas unikalią teisinę sistemą, kurios sukurtos pasekmės

---

¹⁹ Šiuo tikslu primintina, kad tarptautinė teisė nedraudžia valstybėms susitarti dėl specialiųjų teisės normų, sudarančių atskirus institutus, kurių sistemos gali veikti atskirai nuo tarptautinės bendrosios teisės ir ilgainiui tapti atskiromis teisinėmis sistemomis. Būtent viena iš tokių tarptautinės teisės posistemių yra laikoma ir Sąjunga, veikianti kaip *sui generis* teisinė sistema, kuri nors ir turi savo specifiką, nėra izoliuota nuo tarptautinės teisės nuostatų ir principų taikymo.

²⁰ Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 13-480.

²¹ HARHOFF, F. Greenland's Withdrawal from the European Communities. *Common Market Law Review*, nr. 20:13-33, 1983, p. 29.

²² Pvz., 2003 m. balandžio 2 d. Europos konvento sekretoriato dokumentas CONV 648/03 dėl Sąjungos narystės [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/03/cv00/cv00648.en03.pdf>>; WAELI, DE H. The European Union on the Road to a New Legal Order - The Changing Legality of Member State Withdrawal. *Tilburg Foreign Law Review*, nr. 12(2), 2004, p. 177.

²³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1963 m. vasario 5 d. sprendimas *Van Gend en Loos* 26/62, EU:C:1963:1.

²⁴ HERBST, J. Observations on the Right to Withdraw from the European Union: Who are the „Masters of the Treaties“?. Iš DANN, P. ir RYNOWSKY, M. The Unity of the European Constitution. *Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht*, nr. 186, p. 384.

(papildomų teisių suteikimas, imperatyvus pareigų laikymasis, kompetencijų padalijimas ir kita) turi būti sprendžiamos individualiai. Tai pagrindžia ir ES Sutarties 50 straipsnio nustatytas mechanizmas²⁵.

ES Sutarties 50 straipsnis yra procesinio pobūdžio nuostata, įtvirtinanti, kokių priemonių turi imtis valstybė narė, nusprendusi palikti Sąjungą, ir nustato imperatyvą Sąjungai ir išstojančiajai valstybei narei derėtis dėl išstojimo sutarties sudarymo. Ir tik nepavykus pasiekti susitarimo per 2 metus nuo valstybės narės pranešimo apie išstojimą ir šio termino nepratęsus, laikoma, kad valstybė narė išstojo iš Sąjungos be susitarimo. Kai kurių autorių nuomone, tiesioginis šio mechanizmo įtvirtinimas tokiaime vėlyvame Sąjungos integracijos etape tapo aktualus dėl naujų valstybių narių, konkrečiai Baltijos šalių ir jų istorinės priklausomybės Sovietų Sąjungai, įsitraukimo į Sąjungą, bei valstybės narių vaidmens Sąjungos teisėkūroje.²⁶ Taigi pačia bendriausia prasme ES Sutarties 50 straipsnis gali būti suprantamas kaip apsaugos mechanizmas, leidžiantis valstybei narei spręsti dėl jos ir Sąjungos interesų tapatumo ir tolimesnių interesų užtikrinimo.

Vis dėlto, kaip parodė Brexit atvejis, ES Sutarties 50 straipsniu įtvirtintas mechanizmas taip pat nėra vienareikšmis. Šiuo aspektu išskirtinas ES Sutarties 50 straipsnio procedūros atšaukimo klausimas, t. y. ar pagal ES Sutarties 50 straipsnį pradėtas procesas gali būti vienašališkai nutrauktas? Šis klausimas buvo išspręstas ESTT byloje *Wightman ir kt.*, kurioje buvo konstatuota, kad pareiškimo atšaukimo klausimas ES Sutarties 50 straipsnyje nėra aiškiai aptartas, tačiau ES Sutarties 50 straipsnyje įtvirtintos teisės išstoti suverenumas lemia, kad valstybė narė turi teisę vienašališkai atšaukti savo ketinimą išstoti iš Sąjungos iki susitarimo dėl išstojimo sudarymo arba kol nepasibaigė terminas susitarimui dėl išstojimo sudaryti.²⁷ Atkreiptinas dėmesys, kad ESTT pareiškimo dėl išstojimo atšaukimą taip pat sieja su susitarimo dėl ateities santykių sudarymu. Taigi, autoriaus vertinimu, tokie ESTT motyvai pabrėžia susitarimo dėl ateities santykių išsprendimo sudarymo būtinybę ir prioritetą. Tačiau neaiškumą kelia tai, kad ES Sutarties 50 straipsniu nėra įtvirtina, dėl kokių konkrečių sąlygų turi būti deramasi. Be to, ES Sutarties 50 straipsnio 2 dalis nustato tik abstraktų imperatyvą derėtis dėl ateities tarpusavio santykių, tačiau nėra apibrėžiama, ar dėl būsimų santykių turi

---

²⁵ Akivaizdi ir tiesioginė teisė valstybei narei pasitraukti iš Sąjungos buvo suteikta tik 2009 metais Lisabonos sutartimi, kurios 58 punktas numatė naujo 49a straipsnio įtraukimą, dabar žinomą kaip ES Sutarties 50 straipsnį.

²⁶ HUYSMANS, M. Enlargement and exit: The origins of Article 50. *European Union Politics*, nr. 20(2), 2019, p. 158.

²⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 m. gruodžio 10 d. sprendimas *Wightman ir kt.* C-621/18, EU:C:2018:851.

būti deramasi susitarime dėl išstojimo bent jau lygiagrečiai deryboms dėl išstojimo tvarkos ar dėl tokių būsimų santykių gali būti susitarta ir atskiru susitarimu po išstojimo sutarties sudarymo. Autoriaus nuomone, toks derybinės (turinio) nuostatos neapibrėžtumas lemia, kad kiekvienu atveju dėl išstojimo sutarties turinio turi būti sprendžiama atskirai, pagal individualų išstojančios valstybės narės santykį su Sąjunga ir susiklosčiusį kontekstą bei išstojimo priežastis. Tą pagrindžia ir toliau nagrinėjami Brexit procese priimti sprendimai.

Nagrinėjant Brexit atvejį išskirtinas David Cameron 2015 m. lapkričio 10 d. laiškas Donaldui Tuskui „Naujas susitarimas dėl Jungtinės Karalystės reformuotoje Europos Sąjungoje“²⁸, kuriame viena iš pagrindinių Brexit priežasčių buvo įvardintas ESTT sprendimais ir Sąjungos reglamentavimu išplėstas laisvas asmenų judėjimas. Atkreiptinas dėmesys, kad, be kitų reikalavimų, derybose dėl ateities santykių reformos Jungtinė Karalystė dar iki apsisprendimo dėl Brexit Sąjungai buvo pateikusi šiuos reikalavimus imigracijos srityje: Jungtinė Karalystė turi turėti teisę imtis tinkamų instrumentų, leidžiančių kontroliuoti asmenų atvykimą iš Sąjungos valstybių narių²⁹, o trečiųjų šalių piliečių patekimas į Jungtinę Karalystę turi būti apribotas (kadangi šiuo metu Sąjungos piliečiams yra lengviau atsivežti trečiosios šalies pilietį, kaip šeimos narį, į Jungtinę Karalystę nei Jungtinės Karalystės piliečiui)³⁰. Kitaip tariant, nors ir pradiniuose reikalavimuose dėl santykių reformos Jungtinė Karalystė pripažino laisvą asmenų judėjimą (įskaitant tarptautinių šeimų judėjimą) fundamentalia teise, o siūloma reforma apėmė tik imigrantų teisės į socialinę apsaugą apribojimą³¹, Jungtinė Karalystė aktyviai siekė išimtinės judėjimo kontrolės iš kitų Sąjungos valstybių narių. Taigi, autoriaus vertinimu, viena iš susitarimo sudedamųjų turėjo būti (ir tapo) sąlygos ir atitinkami sprendimai laisvo asmenų judėjimo srityje.

Be to, sutiktina ir su autorės Tamaros Čapetos nuomone, jog susitarimu dėl išstojimo sąlygų bet kuriuo atveju turi būti užtikrinta Sąjungos teisės aktais Sąjungos piliečiams suteiktų teisėtų lūkesčių apsauga³², įskaitant Sąjungos piliečių teisę į šeimos privataus gyvenimo

---

²⁸ 2015 m. lapkričio 10 d. Jungtinės Karalystės Ministro pirmininko David Cameron laiškas „Naujas susitarimas dėl Jungtinės Karalystės reformuotoje Europos Sąjungoje“, p. 1 (angl. *A New Settlement for The United Kingdom in a Reformed European Union*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/475679/Donald_Tusk_letter.pdf>.

²⁹ *Ibidem*, p. 4.

³⁰ *Ibidem*, p. 5.

³¹ Laiške buvo teigiama, kad norima nustatyti ketverių metų gyvenimo Jungtinėje Karalystėje sąlygą, ir tik imigrantai (įskaitant Sąjungos piliečius) išgyvenę šį laikotarpį įgyja teisę į socialinę apsaugą.

³² ČAPETA, T. Brexit and the EU Constitutional Order: A three Act Tragedy. *Croatian Yearbook of European Law & Policy*, t. 12, nr. 1, 2016, p. 14.

gerbimą. Priešingu atveju, t. y. nesant susitarimo dėl atskirų Sąjungos piliečiams ir jų šeimos nariams taikytinų teisių turinio Brexit reglamentavimo kontekste, būtų susiduriama su dideliu teisiniu neapibrėžtumu. Tokią situaciją sąlygoja tai, kad Sąjungos reglamentavimas, nesant susitarimo, būtų paprasčiausiai „išbrauktas“ iš Jungtinės Karalystės teisės ir, vietoje to, sprendžiant dėl tam tikrų teisių, turėtų būtų vadovaujamosi Jungtinės Karalystės ir likusių Sąjungos valstybių narių nacionalinėmis teisės nuostatomis, o taip pat ir įvairiomis tarptautinėmis konvencijomis.

Pavyzdžiui, tarptautinės šeimos sutuoktiniams nusprendus nutraukti santuoką arba esant poreikiui pripažinti tam tikrų dokumentų vykdymą ir nesant susitarimo dėl išstojimo sąlygų, būtų taikoma ne Sąjungos teisė, o įprastai tos šalies, kurioje yra sutuoktinių gyvenamoji vieta, jurisdikcijų kolizijos taisyklės, kurios, esant atitinkamoms sąlygomis, gali nukreipti ir į kitos valstybės teisę. Tai lemtų sunkų ir, tikėtina, brangų procesą, be to, atsiranda kelių skirtingų sprendimų rizika. Taip pat, atsižvelgiant į Brexit priežastis, tikėtina, būtų apsunkintas ir tarptautinių šeimų susijungimo teisės instituto taikymas, numatant atskiras (neharmonizuotas) migracijos taisykles, apimančias specialias procedūrinės taisykles ir galimai papildomas sąlygas dėl ne Jungtinės Karalystės piliečių rezidavimo Jungtinėje Karalystėje, ar, kitu atveju, ne Sąjungos piliečių rezidavimo valstybėse narėse. Kitaip tariant, nesant susitarimo tarp išstojančios valstybės ir Sąjungos, visų lig šiol tarptautinėms šeimoms suteikiamų teisių taikymas ir įgyvendinimas taptų priklausomas išimtinai vien tik nuo Sąjungos ar išstojančiosios valstybės (Jungtinės Karalystės) individualių sprendimų, galinčių sąlygoti teisinės kolizijas ir tokiu būdu apsunkinti ar netgi paversti neįmanomu konkrečių teisių gynimą ar įgyvendinimą.

Apibendrinant, nei tarptautinės teisės aktų nei ES Sutarties 50 straipsnio nuostatos, leidžiančios savanorišką valstybės pasitraukimą iš tarptautinių sutartinių santykių, nenustato, kaip ir kokia apimtimi turi būti apibrėžiamas tolimesnis buvusių sutarties šalių santykis po valstybės pasitraukimo. Vis dėlto, manytina, kad kiekvienu atveju turi būti vertinama santykio specifika ir išskiriamos konkrečios probleminės sritys, galinčios riboti tam tikrų teisių taikymą ir įgyvendinimą ateityje, ir, atitinkamai, turi būti sprendžiama dėl pastarųjų vėlesnio įgyvendinimo galimybių ir (arba) ribojimo. Konkrečiai Brexit procese viena iš tokių probleminių sričių yra tarptautinių šeimų instituto pokyčiai, todėl Brexit sutartimi turėjo būti išspręstas pastarųjų santykių reglamentavimas Sąjungos ir Jungtinės Karalystės ateities santykiuose.

2. TARPTAUTINIŲ ŠEIMŲ JUDĖJIMAS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖ

Kiekviena valstybė narė yra kompetentinga individualiai nustatyti nacionalines migracijos taisykles, kurių pagrindu kiekviena valstybė narė vykdo ne tik kiekybinę migracijos kontrolę, bet tuo pačiu reguliuoja ir sąlygoja šeimyninį gyvenimą, nustatydamas, kokius kriterijus ir sąlygas atitinkantys asmenys gali apsigyventi valstybėje narėje³³. Be to, kiekviena valstybė narė yra kompetentinga nustatyti atskiras nacionalines taisykles, susijusias su šeimos teisiniais santykiais, pavyzdžiui, santuoka, santuokos nutraukimu, vaikų išlaikymo prievolėmis ir t.t. Tačiau spartėjant valstybių narių piliečių ir jų šeimų integracijai bei judėjimui Sąjungos viduje, vis dažniau šeimos teisiniai santykiai peržengia nacionalines ribas ir todėl jie negali būti reguliuojami, nors pastarieji ir nepatenka į tradicines Sąjungos reguliavimo sritis, išimtinai pagal atskiros valstybės narės nacionalinę teisę.

Kadangi pagal bendrą principą valstybei narei pasitraukus iš Sąjungos Sąjungos teisė pastarųjų atžvilgiu nebėra taikoma, manytina, kad bet kurios valstybės narės sprendimas palikti Sąjungą kartu lemia ir tarptautinių šeimų teisinio statuso pasikeitimą ir keičia tarptautinių šeimų teisinius santykius tiek, kiek jie yra reglamentuojami Sąjungos lygiu. Tai reiškia, kad priklausomai nuo pasitraukiančios valstybės narės ir Sąjungos išstojimo procese sudarytos sutarties (o jos nesant – vienašalių sprendimų), tarptautinių šeimų santykių reglamentavimas gali iš esmės keistis arba, priešingai, išlikti nepakitęs priklausomai nuo pačių įvairiausių teisinių, socialinių ar ekonominių faktorių.

Atsižvelgiant į tai, kad viena iš esminių Jungtinės Karalystės išstojimo iš Sąjungos priežasčių – dideli imigracijos srautai į valstybę iš Sąjungos valstybių narių, manytina, kad viena iš Jungtinės Karalystės išstojimo iš Sąjungos pasekmių, atitinkamai, turėtų būti laisvo asmenų judėjimo, o kartu ir tarptautinių šeimų judėjimo tarp Jungtinės Karalystės ir Sąjungos pabaiga. Taigi, įvertinus Sąjungos reglamentavimo įtaką ir Jungtinės Karalystės išstojimo tikslus, tarptautinių šeimų judėjimas ir šeimos narių statusas po Jungtinės Karalystės išstojimo iš Sąjungos galimai keisis. Todėl, siekiant išsiaiškinti Brexit pasekmes tarptautinių šeimų judėjimui, visų pirma reikia aptarti Sąjungos kompetenciją ir įtaką laisvam asmenų judėjimui.

---

³³ KRALER, A. ir BONIZZONI, P. Gender, civic stratification and the right to family life: problematising immigrants' integration in the EU. *International Review of Sociology*, nr. 20:1, 2010, p. 181-187.

2.1. Laisvas Sąjungos piliečių ir jų šeimų judėjimas Europos Sąjungoje

1992 m. vasario 7 d. Maastrichto sutartimi dėl Europos Sąjungos, tuometinės Europos ekonominės bendrijos valstybės narės apsisprendė savo piliečiams suteikti bendrą pilietybę, tokiu būdu perkeldamos jų įsteigtos viršnacionalinės organizacijos suvokimą iš „ekonominės bendrijos“ į „politinę sąjungą“. ES Sutarties 3 straipsnio 2 dalis numato, kad Sąjunga savo piliečiams siūlo „vidaus sienų neturinčią laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje laisvas asmenų judėjimas užtikrinamas kartu taikant atitinkamas išorės sienų kontrolės, prieglobsčio suteikimo, imigracijos ir nusikalstamumo prevencijos bei kovos su juo priemones“ ir šiam tikslui sukuria vidaus rinką, kuri skatina ekonominę, socialinę ir teritorinę valstybių narių sanglaudą ir solidarumą (ES Sutarties 3 straipsnio 3 dalis).

Atitinkamai, šiuo metu Sąjungos pilietybė yra suteikiama kiekvienos valstybės narės piliečiams ir leidžia pastariesiems naudotis ES Sutartyje numatytais teisėmis, kurios, be kita ko, apima ir Sąjungos piliečių teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje, o valstybės narės yra įpareigosotos sudaryti visiems Sąjungos piliečiams vienodas sąlygas nepriklausomai nuo jų turimos valstybės narės pilietybės.³⁴ Taigi yra tiesiogiai pripažįstama kiekvieno Sąjungos piliečio teisė laisvai judėti kitose valstybėse narėse, kurios nėra asmenų, siekiančių pasinaudoti šia teise, pilietybės valstybė.³⁵ Tiesa, yra autorių, manančių, kad apie Sąjungos pilietybės koncepciją ir jos suteikiamas teises galima kalbėti daug anksčiau, o tam tikros pilietybės koncepcijos užuomazgos matomos dar 1957 m. kovo 25 d. sudarytoje Romos Sutartyje³⁶, kuria, be kita ko, įtvirtinamos keturios laisvės: laisvas darbuotojų, kapitalo, prekių ir paslaugų judėjimas. Kitaip tariant, mokslinėje literatūroje yra tvirtinimų, jog dar Romos Sutartyje buvo įtvirtintos pagrindinės keturios laisvės, kuriomis iš esmės siekiama užtikrinti, kad neliktų diskriminavimo ir būtų panaikinti valstybių narių taikomi apribojimai kitų Sąjungos valstybių narių atžvilgiu³⁷, tarp kurių, be kita ko – apribojimai susiję su asmenų judėjimu Sąjungoje³⁸.

---

³⁴ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos, *OL*, 2012 m., serija C, nr. 326, p. 47, 20 ir 18 straipsniai.

³⁵ Žr. pavyzdžiui Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimo *Baumbast ir R.* C-413/99, EU:C:2002:493, 84 punktą ir kt.

³⁶ Pavyzdžiui JACOBS, F. G. Citizenship of the European Union – A Legal Analysis. *European Law Journal*, t. 13, l. 5 2007.

³⁷ REINISCH, A. *Essentials of EU Law, Second Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 139.

³⁸ PORTES, J. Immigration, Free Movement and the EU Referendum. *National Institute Economic Review*, nr. 236(1), 2016, p. 14–22.

Laisvas asmenų judėjimas, kaip jis suprantamas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – **SESV**) 20 straipsnio prasme, įprastai skiriamas į šias pagrindines suteikiamas teises:

1. teisę laisvai judėti Sąjungos viduje (atvykti ir išvykti), ir;
2. teisę apsigyventi kitoje valstybėje narėje.

Manytina, kad siekiant efektyviai įgyvendinti Sąjungos tikslus, bei užtikrinti valstybių narių ir jų piliečių integraciją, šių teisių suteikimas Sąjungos piliečiams ir atitinkamų suderintų ribojimų nustatymas yra būtina ir esminė sąlyga, su kuria siejamas ir likusių trijų pagrindinių ekonominių laisvų įgyvendinimas. Tačiau toks Sąjungos piliečių judėjimas negali būti aiškinamas išimtinai vien ekonomine prasme. Kaip jau minėta, pagal statistiką yra skaičiuojama iki 12,9 mln. darbinio amžiaus Sąjungos piliečių, kurie reziduoja kitoje nei savo pilietybės valstybėje narėje.³⁹ Suprantama, kad esant tokiems dideliems asmenų judėjimo srautams Sąjungos viduje, požiūris į fizinį asmenį tik kaip į ekonominį veiksnį tampa per daug materialistinis, kadangi fiziniai asmenys, perkėlę savo ekonominę veiklą į kitos valstybės narės teritoriją, kartu į pastarąją perkelia ir savo socialinius interesus ir lūkesčius. Todėl toks Sąjungos vidaus sienų „atvėrimas“ tarp valstybių narių negali būti vertinamas izoliuotai nuo kitų šios teisės sąlygotos Sąjungos piliečių migracijos tarp valstybių narių pasekmių ir Sąjungos pareigos ginti teisėtus Sąjungos piliečių interesus.

Dar 1989 m. ESTT buvo pažymėjęs, kad šeimos gyvenimas yra viena iš pamatinių teisių.⁴⁰ Be to, kaip įtvirtinta 1990 m. birželio 28 d. direktyvoje dėl teisės apsigyventi⁴¹, asmenų teisė laisvai judėti valstybių narių teritorijoje gali būti faktiškai įgyvendinta tik tuo atveju, kai ji suteikiama ir Sąjungos piliečių šeimos nariams. Šeimos instituto svarbą pabrėžia ir tiesioginį poveikį visos Sąjungos teisės atžvilgiu turinti Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija⁴² (toliau – **Chartija**), kurios 7 straipsniu įtvirtinta kiekvieno asmens teisė, kad būtų gerbiamas jo privatus šeimos gyvenimas, o Chartijos 9 straipsniu įtvirtinama ir asmens teisė kurti šeimą. Teisę į šeimos gyvenimo gerbimą taip pat įtvirtina ir visų Sąjungos valstybių narių ratifikuotos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁴³ (toliau – **EŽTK**) 8

---

³⁹ 2019 m. Europos Komisijos Užimtumo ir socialinių reikalų ir įtraukties direktorato ataskaita „2019 Annual report on intra-EU labour mobility“ [interaktyvus]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, p. 21. [žiūrėta 2020 m. sausio 08 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8242>>.

⁴⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1989 m. gegužės 18 d. sprendimas *Taryba prieš Vokietiją* 249/86, EU:C:1989:204, 10 punktas.

⁴¹ Pilnas pavadinimas: 1990 m. birželio 28 d. Tarybos Direktyva dėl teisės apsigyventi, *OL, 1990 m. specialusis leidimas*, 1 skyrius, 1 tomas.

⁴² Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, *OJ, 2016 m., serija C*, nr. 202, p. 389.

⁴³ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995-05-16, nr. 40-987.

straipsnis. Autoriaus nuomone, šios nuostatos, nors ir nėra tiesiogiai susijusios su Sąjungos suteikiamomis teisėmis judėti Sąjungos viduje, suponuoja didesnio lygio Sąjungos įsipareigojimą saugoti tarptautinių šeimų teises ir priimti reikiamus sprendimus bei priemones. Atitinkamai, Sąjungos piliečiai, norėdami pasinaudoti ar jau pasinaudoję laisvo judėjimo Sąjungoje suteikiamomis teisėmis, turi pagrįstą lūkestį, kad pastarosios būtų suteikiamos ir jų šeimos nariams.

Kaip jau minėta, šeimos teisinių santykių apibrėžimas ir reglamentavimas yra paliktas valstybių narių išimtinai kompetencijai, tačiau sutiktina su autorės Kristinos Kruma nuomone, kad nors „šeimos“ sąvoka (jos apibrėžimas) nepatenka į Sąjungos kompetenciją, tačiau vis didėjantis Sąjungos piliečių poreikis judėti kartu su šeimos nariais lemia, kad sprendžiat ginčus, susijusius su Sąjungos pilietybės suteikiamomis teisėmis, ESTT privalo spręsti ir dėl Sąjungos piliečio šeimos narių⁴⁴, o priešingu atveju būtų pažeidžiamos Sąjungos piliečiui suteikiamos Sąjungos teisės⁴⁵. Kitaip tariant, manytina, kad vertinant kartu Sąjungos pilietybės suteikiamas teises Sąjungos piliečiams laisvai judėti tarp valstybių narių bei Chartijoje ir EŽTK įtvirtintą šeimos gyvenimo svarbą, galima kalbėti ir apie Sąjungos kompetenciją reglamentuoti šeimų tarptautinį judėjimą tiek tais atvejais, kai tokios šeimos susideda iš skirtingų valstybių narių Sąjungos piliečių, tiek Sąjungos piliečių ir trečiųjų šalių asmenų⁴⁶.

Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių judėjimo teises šiuo metu plačiausiai⁴⁷ reguliuoja 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje⁴⁸ (toliau – **Direktyva**). Kaip išdėstyta Direktyvos preambulės 5 punkte, Sąjungos piliečių šeimos nariams suteikiama tokia pati teisė laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje neatsižvelgiant į pilietybę, jei ta teise naudojama pagal objektyvius laisvės ir orumo reikalavimus. Tai reiškia,

---

⁴⁴ KRUMA, K. Family Reunification. A tool to shape the concept of EU citizenship. Iš *The Right to Family Life in the European Union*. S.l.: Routledge Research in EU Law, 2017, p. 136.

⁴⁵ Pavyzdžiui Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2008 m. liepos 25 d. sprendimas *Blaise Baheten Metock ir kt.* C-127/08, EU:C:2008:449.

⁴⁶ KRALER, A. *Civic Stratification, Gender and Family Migration Policies in Europe. Final Report*. Vienna: International Centre for Migration Policy Development (ICMPD), 2010, p. 39.

⁴⁷ Sąjungos piliečių teisę susijungti su šeima taip pat reguliuoja 2003 m. rugsėjo 22 d. Tarybos direktyva 2003/86/EB „Dėl teisės į šeimos susijungimą“ ir 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 492/2011 „Dėl laisvo darbuotojų judėjimo sąjungoje“.

⁴⁸ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB, *OJ, 2004 m., serija L*, nr. 158, p. 77.

kad Sąjungos pilietis priimančiojoje valstybėje gali susijungti su asmenimis, bei jį gali lydėti asmenys, patenkantys į Direktyvos 2 straipsnyje numatytą šeimos nario sąvoką, pagal kurią šeimos nariu Sąjunga laiko:

1. Sąjungos piliečio sutuoktinį;
2. Sąjungos piliečio partnerį, su kuriuo Sąjungos pilietis yra sudaręs registruotą partnerystę, su sąlyga, kad priimančioji valstybė narė pripažįsta partnerystės institutą;
3. Sąjungos piliečio ir jo sutuoktinio ar partnerio⁴⁹, vaikus iki 21 metų ir išlaikytinius;
4. Sąjungos piliečio ir jo sutuoktinio ar partnerio⁵⁰, išlaikomus aukštutinės linijos giminaičius.

Be to, pažymėtina, kad remiantis Direktyvos 3 straipsniu šeimos nario apibrėžimas gali būti valstybių narių išplėstas, suteikiant šeimos nariams, nepatenkantiems į šeimos nario sąvoką, palankesnes sąlygas įvažiuoti ir gyventi priimančiojoje valstybėje narėje nepriklausomai nuo jų pilietybės, jei iš objektyvių aplinkybių galima spręsti, kad toks asmuo yra Sąjungos piliečio šeimos narys. Taip pat reikėtų pažymėti, kad šios Direktyvos 2 straipsnio prasme, sutuoktiniu ar registruotu partneriu pripažįstamas ir tos pačios lyties asmuo, pastariesiems teisėtai sudarius santuoką ar registruotą partnerystę.⁵¹

Vis dėlto, kadangi Direktyvoje nustatytomis taisyklėmis asmenys gali pasinaudoti tik įrodžius asmens sąsają su Sąjungos piliečiu bei atitinkamų Sąjungos piliečio teisių panaudojimą ar teisėtus interesus kylančius iš Sąjungos pilietybės, laikytina, kad Direktyva asmenims, atitinkantiems Sąjungos piliečių šeimos nario statusą, suteikiamos išvestinės (netiesioginio pobūdžio) teisės. Toks netiesioginio pobūdžio teisės suteikimas lemia, kad Direktyva ir jos teisės yra aktualios, visų pirma, šeimos narių, kurie nėra Sąjungos piliečiai atžvilgiu, t. y. trečiųjų šalių piliečiams, kadangi Sąjungos piliečiai, nepriklausomai nuo jų šeiminio statuso, gali lydėti ir susijungti su savo šeimos nariu, Sąjungos piliečiu, naudodamiesi Sąjungos pilietybe⁵².

Pagal Direktyvą išskirtinos tokios pagrindinės Sąjungos piliečio šeimos narių teisės:

1. teisė laisvai judėti tarp Sąjungos valstybių narių (atvykti ir išvykti);

---

⁴⁹ Su sąlyga, kad priimančioji valstybė pripažįsta partnerystės institutą.

⁵⁰ Su sąlyga, kad priimančioji valstybė pripažįsta partnerystės institutą.

⁵¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 m. birželio 5 d. sprendimas *Coman ir kiti* C-673/16, EU:C:2018:385.

⁵² Šiuo atveju, Sąjungos piliečiams, kaip kito Sąjungos piliečio, pasinaudojusio judėjimo teise, šeimos nariams yra taikomos papildomos lengvatos pvz. supaprastintų administracinių procedūrų taikymas ir pan.

2. teisė apsigyventi valstybėje narėje;

Taigi, Sąjungos piliečio šeimos nariai iš esmės naudojami tapačiomis teisėmis, kokios yra suteikiamos ir Sąjungos piliečiams, tačiau Sąjungos šeimos nario statuso ypatumai nulemia, kad šios teisės, suteikiamos šeimos nariams, kurių pilietybė yra Sąjungos valstybės narės, ir šeimos nariams, kurių pilietybė yra trečiosios šalies, praktikoje sukuria papildomų situacijų, reikalaujančių reglamentavimo lankstumo.

2.2. Pagrindinės tarptautinių šeimų judėjimą reglamentuojančios teisės

Kaip jau minėta aukščiau, Sąjungos piliečių šeimos nariams suteikiamos teisės įprastai skiriamos į dvi pagrindines sritis: teisę laisvai judėti Sąjungoje ir teisę apsigyventi, kurios apima teisę atvykti, išvykti, apsigyventi iki 3 mėnesių, ilgiau nei 3 mėnesius ir teisę gyventi nuolat. Be to, autoriaus nuomone, turėtų būti išskiriama ir trečia sritis – tarptautinių šeimų apsauga, apimanti šeimos narių pasilikimo teisę, bei apsaugą nuo nepagrįsto išsiuntimo.

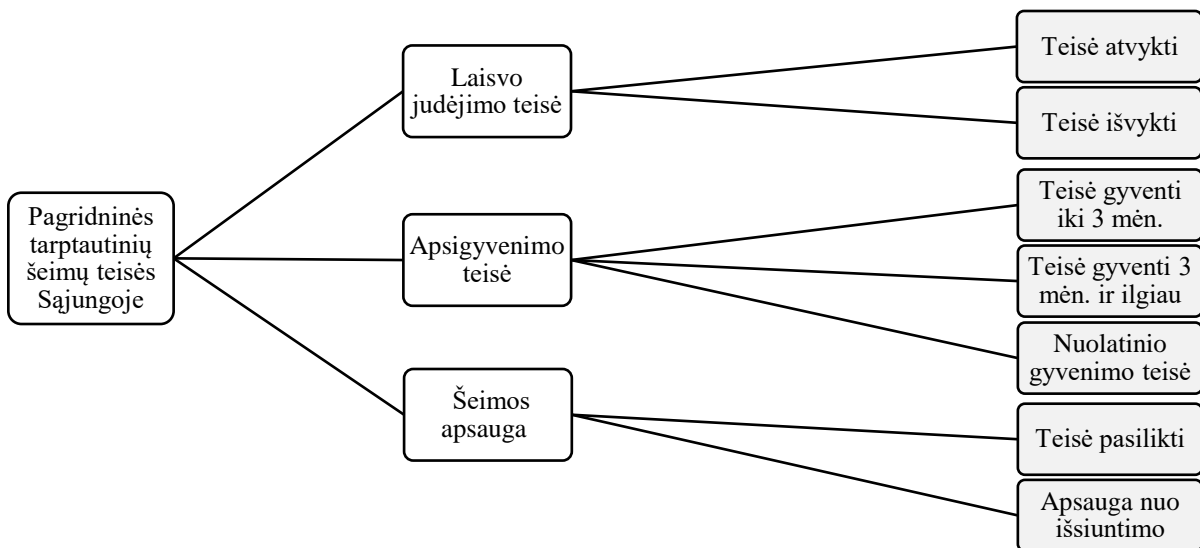
Atkreiptinas dėmesys, kad, nors šeimos apsauga yra tiesiogiai susijusi su apsigyvenimo teisės įgyvendinimu, sprendimą dėl asmens išsiuntimo iš priimančiosios valstybės teritorijos priima valstybės narės vadovaudamosi nacionaliniu reglamentavimu, o Sąjungos reglamentavimas numato tik šios teisės įgyvendinimo apribojimus. Kitaip tariant, Sąjungos reglamentavimas nenumato absoliučios apsaugos šioje srityje⁵³, o tik įtvirtina tam tikrą apsaugos lygį, t. y. specialias sąlygas, kurioms esant, valstybė narė gali pasinaudoti asmens išsiuntimo teise pagal nacionalinę teisę⁵⁴. Kaip jau buvo minėta, valstybės narės išstojimas iš Sąjungos reiškia ne tik tai, kad turi būti pasiektas susitarimas dėl tolimesnio tam tikrų teisių užtikrinimo ir įgyvendinimo, bet ir tai, kad turi būti užtikrinamas išstojančios valstybės narės savarankiškumas. Todėl, autoriaus nuomone, tikėtina, kad valstybės narės pasitraukimo iš Sąjungos reglamentavimo kontekste, įvertinus šios teisės turinį, Sąjungos nustatyti ribojimai gali būti netaikomi, o sprendžiant su šeimos apsauga susijusius klausimus turės būti analizuojamas tarptautinės teisės aktais įtvirtintas reglamentavimas. Taigi, valstybės narės pasitraukimo iš Sąjungos reglamentavimo kontekste, tarptautinių šeimų apsauga turi būti vertinama ir analizuojama atskirai.

---

⁵³ DAGILYTE, E., *et al.* Expulsion and EU Citizenship. *Nijmegen Migration Law Working Papers Series*, nr. 2017/02, 2017, p. 6.

⁵⁴ Pažymėtina, kad visiškas draudimas yra taikomas tik tais atvejais, kai asmuo, dėl kurio išsiuntimo yra sprendžiama, yra įgijęs nuolatinio gyvenimo teritorijoje teisę.

Atsižvelgiant į tai, tarptautinėms šeimoms yra suteikiamos šios teisės:

1. paveikslas. Pagrindinės tarptautinių šeimų teisės Sąjungos viduje

Sudaryta autoriaus.

Toliau aptariami kiekvienos iš šių teisių pagrindiniai aspektai ir galimi turinio skirtumai.

Pirma iš Sąjungos piliečio šeimos nariams garantuojamų teisių – teisė judėti Sąjungos viduje, t. y. išvykti ir atvykti (Direktyvos 4 ir 5 straipsniai). Tiek vienu, tiek kitu atveju Sąjungos nustatomas reguliavimas (ribojimai) yra susieti su administracinių reikalavimų (vizų, leidimų, identifikacinių dokumentų privalomo turėjimo, taip pat specialių registracijų nustatymo) taikymu arba netaikymu. Pastebėtina bendra tendencija, kad Sąjungos piliečiai šiomis teisėmis gali naudotis labai lanksčiai be papildomų apribojimų. Visgi išskirtina, kad trečiųjų šalių piliečių teisė atvykti, palyginti su Sąjungos piliečiams suteikta analogiška teise, yra ribojama reikalavimu turėti įvažiavimo vizą, atitinkančią reglamento (EB) Nr. 539/2001⁵⁵ nuostatas arba nacionalinę teisę. Šiuo aspektu taip pat reikėtų pažymėti, kad nors tiesiogiai Direktyvos nėra išskiriama, Sąjungos piliečio šeimos nariai (įskaitant trečiųjų šalių narių piliečius), taip pat, pasinaudodami Direktyvos teisėmis, turi teisę ir grįžti į šeimos nario Sąjungos piliečio kilmės valstybę narę nepriklausomai nuo to, ar joje bus vykdoma ekonominė

⁵⁵ Pilnas pavadinimas: 2001 m. kovo 15 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 539/2001 nustatantis trečiųjų šalių, kurių piliečiai, kirsdami išorines sienas, privalo turėti visas, ir trečiųjų šalių, kurių piliečiams toks reikalavimas netaikomas, sąrašus.

veikla ar ne, jeigu tokios teisės nesuteikimas gali atgrasyti Sąjungos piliečius pasinaudoti jiems Sąjungos pilietybės suteikiama teise laisvai judėti Sąjungoje.⁵⁶

Antra, tarptautinės šeimos, pasinaudojusios teise judėti, taip pat gali siekti ir apsigyvenimo kitoje valstybėje narėje teisės suteikimo jų šeimos nariams, kuriems ši teisė nėra suteikiama kitais pagrindais. Kaip jau minėta, Direktyva išskiria Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisę gyventi kitoje valstybėje narėje į tris etapus: iki trijų mėnesių, ilgiau nei tris mėnesius ir nuolatinio apsigyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje teisę bei numato šių teisių įgyvendinimo ribojimus (Direktyvos 8-20 straipsniai).

Visų pirma, šeimos nariai, siekiantys apsigyventi valstybėje narėje iki trijų mėnesių, nepriklausomai nuo jų pilietybės yra ribojami tik formaliu reikalavimu turėti asmenį identifikuojantį dokumentą, tapatybės kortelę ar pasą. Jokie papildomi ribojimai nėra taikomi, taip pat nėra taikomi ir jokie kiti administraciniai formalūs apribojimai nei vienos, nei kitos asmenų grupės atžvilgiu. Tuo tarpu antrosios apsigyvenimo teisės sudedamosios – teisės apsigyventi priimančiojoje valstybėje narėje ilgesniam nei 3 mėnesių laikotarpiui – įgyvendinimas skiriasi priklausomai nuo teise norinčio pasinaudoti šeimos nario pilietybės. Konkrečiai, tiek Sąjungos piliečių, tiek trečiųjų šalių piliečių šeimos nariai, siekiantys įgyvendinti šią teisę, turi atitikti formalius reikalavimus: Sąjungos piliečiai privalo registruotis atitinkama tvarka, tuo tarpu analogiškoje situacijoje atsidūrę šeimos nariai, kurių pilietybė yra trečiosios šalies, kartu su šeimos nariu, Sąjungos piliečiu, apsigyventi ilgiau nei tris mėnesius priimančiojoje valstybėje narėje gali tik tuo atveju, kai pastariesiems yra išduodama leidimo gyventi šalyje kortelė, galiojanti iki penkerių metų.

Atskirai išskirtinas ir nuolatinio gyvenimo teisės suteikimas. Šiuo atveju pagrindinė taikoma sąlyga – reikalavimas išgyventi priimančiojoje valstybėje narėje nepertraukiamą penkerių metų laikotarpį (su numatytomis išimtimis⁵⁷) taikomas nepriklausomai nuo šeimos nario pilietybės. Tačiau, priešingai nei Sąjungos piliečiai, kuriems neterminuota nuolatinė gyvenimo teisė suteikiama įrodžius gyvenimo priimančiojoje valstybėje laikotarpį, šeimos nariams, kurie nėra Sąjungos piliečiai, taikomos papildomos administracinės procedūros. Šiuo atveju trečiosios šalies piliečiui išduotas leidimas nuolat gyventi turi būti atnaujinamas kas dešimt metų, priešingu atveju, šio leidimo neatnaujinus ir neįgijus teisės reziduoti priimančiojoje valstybėje narėje kitais Sąjungos numatytais pagrindais (pvz. dėl pareigos

---

⁵⁶ Pvz., Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. gruodžio 11 d. sprendimas *Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie prieš R. N. G. Eind* C-291/05, EU:C:2007:771, 32-45 punktai.

⁵⁷ Konkrečios išimtys įtvirtintos Direktyvos 16-17 straipsniuose.

prižiūrėti vaikus skyrybų atveju), toks asmuo nebėra saugomas Sąjungos teisės ir gali būti išsiųstas. Tačiau net ir šiuo atveju šeimos nariai, kurių pilietybė yra trečiosios šalies, yra saugomi papildomų Sąjungos teisių, kurios išvedamos iš ESTT sprendimų. Pavyzdžiui, ESTT savo sprendimais byloje *Zambrano*⁵⁸ ir *Chen*⁵⁹ iš esmės įtvirtino papildomą trečiųjų šalių piliečių, kaip šeimos narių, teisę nuolat reziduoti priimančiojoje valstybėje narėje, susijungimo su vaikais, turinčiais Sąjungos pilietybę, pagrindu, nepriklausomai ar vaikai reziduoja jų kilmės pilietybės valstybėje (*Zambrano* atvejis) ar kitoje, nei jų kilmės pilietybė, Sąjungos valstybėje narėje (*Chen* atvejis). Šiais sprendimais iš esmės buvo nustatyta, kad trečiųjų šalių piliečiams, kurie globoja vaikus, Sąjungos piliečius, turi būti suteikiama teisė apsigyventi kartu su jais, nepriklausomai nuo šeimos nario atitikties Direktyvos nuostatomis, kadangi priešingu atveju būtų pažeidžiamos vaiko, kaip Sąjungos piliečio teisės, susijungti su šeima. Taip pat, vadovaujantis ESTT praktika, apsigyvenimo teisė suteikiama ir kitiems asmenims, kuriems tokia teisė gali būti kildinama iš kitų Sąjungos suteikiamų teisių (pavyzdžiui ESTT sprendimai byloje *Teixeira*⁶⁰ ir *Ibrahim*⁶¹).

Apibendrinus, autoriaus nuomone, visais trimis aukščiau nurodytais atvejais šeimos nariams, siekiantiems apsigyventi su šeima priimančiojoje valstybėje narėje, yra numatytos lygiavertės sąlygos, kurių taikymas nėra išimtinai priklausomas nuo šeimos nario pilietybės, tačiau, trečiųjų šalių piliečiams yra numatytos papildomos procedūros ir reikalavimai, kurie gali apsunkinti apsigyvenimo teisės įgyvendinimą.

Trečia laisvo tarptautinių šeimų judėjimo teisė – šeimos narių apsauga, t. y. teisė pasilikti priimančiojoje valstybėje narėje atskirai nuo šeimos nario Sąjungos piliečio ir apsauga nuo išsiuntimo.

Pagal Direktyvos nuostatas išskirtini šie pagrindiniai atvejai, kuomet sprendžiama dėl teisės pasilikti priimančiojoje valstybėje narėje suteikimo: šeimos nario, Sąjungos piliečio, mirtis, išvykimas arba santuokos (partnerystės) nutraukimas ar anuliavimas. Vadovaujantis bendra taisykle, Sąjungos piliečio mirtis ar išvykimas iš priimančiosios valstybės neturi įtakos jo šeimos narių, kurie taip pat yra Sąjungos piliečiai, gyvenimo šalyje teisei⁶², o siekiantys pasilikti ir įgyti nuolatinio gyvenimo teisę šeimos nariai turi įrodyti savo atitiktį Direktyvos 7 straipsnio nuostatomis. Tuo tarpu mirus ar išvykus Sąjungos piliečiui, jo šeimos nariai, kurie

⁵⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2011 m. kovo 8 d. sprendimas *Zambrano* C-34/09, EU:C:2011:124.

⁵⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2004 m. spalio 19 d. sprendimas *Chen* C-200/02, EU:C:2004:639.

⁶⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. vasario 23 d. sprendimas *Teixeira* C-480/08, EU:C:2010:83.

⁶¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. vasario 23 d. sprendimas *Ibrahim* C-310/08, EU:C:2010:80.

⁶² Direktyvos 12 straipsnis.

yra trečiosios šalies piliečiai, turi teisę pasilikti Sąjungoje tik su sąlyga, kad priimančiojoje valstybėje yra iki tol išgyvenę bent vienerius metus bei, siekiant įgyti nuolatinio gyvenimo šalyje teisę, turi būti papildomai įrodoma, kad pastarieji 1) yra darbuotojai arba savarankiškai dirbantys; 2) turi pakankamai išteklių sau ir šeimos nariams ir netaps našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai; ir 3) priimančiojoje valstybėje turi visavertį sveikatos draudimą arba, kad jie yra priimančiojoje valstybėje narėje jau sukurtos šiuos reikalavimus atitinkančio asmens šeimos nariai.⁶³ Tačiau Sąjungos piliečio išvykimas ar mirtis nereiškia teisės gyventi šalyje praradimo jo vaikams ar tėvams, globojantiems vaikus, nepriklausomai nuo jų pilietybės.

Taip pat, pagal bendrąją taisyklę, jokios įtakos šeimos narių gyvenimo šalyje teisei nedaro ir skyrybos ar santuokos anuliavimas, kai šeimos narys yra Sąjungos pilietis. Tačiau, trečiųjų šalių piliečių, kaip šeimos narių, teisė pasilikti santuokos nutraukimo ar anuliavimo atveju yra ribojama. Konkrečiai trečiosios šalies pilietis, pasinaudodamas Direktyvos nuostatomis, teisę pasilikti Sąjungoje išlaiko tik tuo atveju, jeigu tenkinama bent viena iš Direktyvos 13 straipsnyje numatytų sąlygų, susijusių su santuokos trukme, vaikų globa ar ypatingomis aplinkybėmis. Tačiau ir šiuo atveju, autorius vertinimu, ši teisė gali būti ginama jau minėtais ESTT suformuotais kitais pagrindais, leidžiančiais apsigyventi valstybėje narėje.

Be to, Sąjungos piliečiams ir jų šeimos nariams yra numatyti ir papildomi saugikliai nuo išsiuntimo iš šalies (Direktyvos 27-28, 32 straipsniai). Vadovaujantis bendraisiais principais, asmuo gali būti išsiųstas iš valstybės narės tik dėl viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar sveikatos apsaugos priežasčių ir tik tuo atveju, kai tai yra proporcinga priemonė, grindžiama konkrečiu asmens elgesiu. Priimančioji valstybė narė negali priimti sprendimo dėl asmens išsiuntimo, kai šis yra įgijęs nuolatinio gyvenimo teritorijoje teisę ar taikyti išsiuntimą kaip nuobaudos ar laisvės atėmimo bausmės teisinę pasekmę. Paminėtina ir tai, kad pagal suformuotą ESTT praktiką šeimos nariai – trečiųjų šalių piliečiai – naudojami ir papildoma apsauga nuo išsiuntimo iš priimančiosios valstybės. Valstybė narė neturi teisės automatiškai išsiųsti trečiosios šalies pilietį, Sąjungoje reziduojantį šeimos susijungimo pagrindu, jeigu toks išsiuntimas reikštų, kad Sąjungos piliečiai faktiškai negalės pasinaudoti tuo, kas sudaro Sąjungos piliečio statusu suteikiamų teisių esmę⁶⁴ (pavyzdžiui, kai Sąjungos piliečiai yra

---

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2011 m. kovo 8 d. sprendimas *Zambrano* C-34/09, EU:C:2011:124, 43-44 punktai.

finansiskai priklausomi nuo šeimos nario – trečiosios šalies piliečio) ir (arba) Sąjungos pilietis faktiškai privalės išvykti ne tik iš savo pilietybės valstybės narės teritorijos, bet ir apskirtai iš Sąjungos⁶⁵.

Apibendrinus, aukščiau aptartas reguliavimas, nustatantis pagrindines šeimos narių teises judėti ir apsigyventi su Sąjungos piliečiu, laikytinas kaip įtvirtinantis lygias teises Sąjungos piliečiams judėti kartu su šeima, nepriklausomai nuo šeimos nario pilietybės ir priimančiosios valstybės narės migracijos taisyklių. Kitaip tariant, tokiose situacijose nacionalinis konkrečios valstybės narės ir Sąjungos reglamentavimas susikerta ir Sąjungos aktai apriboja (bet neeliminuoja) valstybių narių kompetenciją migracijos srityje.⁶⁶ Tačiau, net ir šiuo atveju Sąjungos nustatyti reikalavimai, sąlygos ir administraciniai formalumai, taikytini trečiųjų šalių piliečiams, yra griežtesni nei šeimos nariams, turintiems Sąjungos valstybės narės pilietybę. Manytina, kad toks leidėjo sprendimas diferencijuoti šių teisių turinį galėjo būti nulemtas to, kad, kaip jau minėta, Sąjunga trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu gali veikti maksimaliai, kiek tai leidžia šeimos nariams suteikiamų išvestinių teisių sąsaja su Sąjungos įsipareigojimais Sąjungos piliečiams, o šeimos narių – Sąjungos piliečių – teisės gali būti papildomai ginamos materialiosios teisės nuostatomis, kurios draudžia bet kokius laisvo piliečių judėjimo ribojimus.

2.3. Su tarptautinių šeimų judėjimu susiję procesiniai klausimai

Praktikoje tarptautinių šeimų judėjimas paprastai nulemia tai, kad tokio tipo šeimos apsigyvena arba vieno iš šeimos narių kilmės arba kitoje, nei vieno iš šeimos narių kilmės, valstybėje narėje. Atitinkamai, kaip jau minėta aukščiau, į pastarąją rezidavimo vietą yra perkeliama ne tik ekonominiai interesai, bet ir socialiniai šeimos santykiai ir iš šių kylantys visi kiti aspektai, pavyzdžiui, santuokos sudarymas (nutraukimas), klausimai susiję su tėvų pareigomis, ginčai, kylantis iš šeimos teisės reglamentavimo srities, ir pan. Todėl savaime suprantama, kad tarptautinių šeimų teisinių santykių reglamentavimas Sąjungos lygiu negali būti apribotas vien aukščiau aprašytų materialinių judėjimo teisių suteikimu ir tam, kad šios teisės būtų efektyvios

---

⁶⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2011 m. lapkričio 15 d. sprendimas *Dereci ir kt.* C-256/11, EU:C:2011:734, 66 punktas.

⁶⁶ TORRES PEREZ, A. The right to family life as a bar to the expulsion of third country nationals in European Union. Iš *The Right to Family Life in the European Union*. S.l.: Routledge Research in EU Law, 2017, p. 155.

ir taikytinos, turi būti priimti atitinkami teisės aktai, sprendimai susiję su šių teisių įgyvendinimu.

Tarpvalstybiniai šeimos ir paveldėjimo teisės klausimai yra sudedamoji Sąjungos teisminio bendradarbiavimo civilinėse bylose dalis (SESV 81 straipsnio 3 dalis). Tai reiškia, kad Sąjunga neturi kompetencijos reguliuoti materialinės šeimos teisės, tai paliekama konkrečios valstybės narės diskrecijai, tačiau Sąjunga gali priimti teisės aktų ir jurisdikcijų kolizijų sprendimo taisykles, kai santykis sukelia tarpvalstybines pasekmes, ir taisykles, susijusias su sprendimų pripažinimu valstybėse narėse. Kitaip tariant, Sąjunga yra kompetentinga reglamentuoti procesines taisykles, kuriomis siekiama maksimaliai užtikrinti teisėtus tarptautinių šeimų lūkesčius ir užtikrinti, kad tarptautinis šeimų judėjimas netaptų priežastimi, leidžiančia išvengti pareigų ar sukelti papildomų teisinių problemų vien dėl to, kad šeimos nariai yra skirtingų valstybių piliečiai. Toliau aptariamos pagrindinės, autoriaus nuomone, dažniausiai praktikoje taikytinos procesinės taisyklės, reglamentuojančios kai kuriuos procesinius aspektus, kylančius iš tarptautinių šeimų santykių.

Visų pirma, paminėtinos Sąjungos taisyklės, skirtos spręsti klausimus susijusius su skyrybomis ir tėvų pareigomis. Kaip jau minėta aukščiau, 2017 m. duomenimis Sąjungoje iš viso skaičiuojama 16 mln. tarptautinių porų. Deja, kasmet Sąjungoje yra skaičiuojama ir apie 140 tūkst. skyrybų, turinčių tarptautinį elementą (kas sudaro viso apie 13 procentų visų Sąjungoje įvykstančių skyrybų).⁶⁷ Tai įpareigoja Sąjungą įtvirtinti atitinkamas, su skyrybomis ir po jų kylančiomis pareigomis, susijusias taisykles. Šiai dienai, vienas pagrindinių Sąjungos aktų reglamentuojančių santuokos nutraukimą ir jos pasekmes yra Reglamentas Briuselis II a⁶⁸, kuriuo nustatytos taisyklės, susijusios su teismų kompetencija, taip pat teismų sprendimų pripažinimu ir vykdymu valstybėje narėje. Be to, Reglamente Briuselis II a įtvirtintas reglamentavimas apima ir tokias sritis, kaip, pavyzdžiui, vaiko gyvenamosios vietos nustatymas, globa, vaiko turto apsauga ir t.t.

Tačiau vien santuokos nutraukimo proceso reglamentavimas nėra pakankamas apsaugoti vaikų teisėtus interesus. Praktikoje yra pavyzdžių, kuomet vienas iš (buvusių) sutuoktinių ar

---

⁶⁷ 2017 m. lapkričio 30 d. Europos parlamentinių tyrimų tarnybos, Europos pridėtinės vertės skyriaus publikacija „*A Europe for mobile and international families*“. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 08 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2017\)611011](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2017)611011)>.

⁶⁸ 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, *OL, 2003 m., serija L, nr. 338, p. 1.*

partnerių savavališkai išsiveža vaiką iš jo buvimo valstybės.⁶⁹ Toks neteisėtas vaikų išvežimas yra laikomas vaiko grobimu ir atitinkamai turi būti sprendžiama dėl pastarojo gražinimo. Todėl tokie atvejai reikalauja papildomo dėmesio ir Sąjungos lygiu yra papildomai reglamentuojami keliais teisės aktais: jau minėto Reglamento Briuselis II a, bei 1980 m. Hagos Konvencijos dėl vaikų grobimo civilinių aspektų⁷⁰, į kurią daromos nuorodos. Be to, tarptautinės šeimos skyrybų (arba gyvenimo skyriumi) atveju, vieno iš partnerių atžvilgiu paprastai yra nustatoma išlaikymo pareiga, todėl siekiant užtikrinti šios pareigos neišvengiamumą nepriklausomai nuo asmens buvimo valstybės, galima remtis Reglamento dėl išlaikymo prievolių⁷¹ nustatytais taisyklėmis. Tuo tarpu Sąjungos reglamentavimas, nustatantis taisykles tarptautinio paveldėjimo atveju⁷², Jungtinės Karalystės atžvilgiu nėra taikytinas, o šie klausimai yra sprendžiami pagal nacionalines taisykles, todėl šiame darbe nenagrinėjamas.

Apibendrinus manytina, kad visų šioje dalyje aptartų taisyklių nustatymas Sąjungos lygiu yra viena esminių prielaidų, leidžiančių kalbėti apie efektyvų ir praktikoje įgyvendinamą tarptautinių šeimų judėjimą, ir apie tam tikrą Sąjungos šeimos teisės instituto (apimančio tiek materialias, tiek procesines teises) įgyvendinimo lygį. Žinoma, viena vertus, kaip jau minėta aukščiau, Sąjungos veikimas šioje srityje yra ribotas, tačiau valstybės narės, saistomos Sąjungos reguliavimo, yra įpareigos veikti sutinkamai su Sąjungos reglamentavimu ir maksimaliai suderinti migracijos taisykles, kad pastarosios atitiktų Sąjungos nuostatas, bei atitinkamai vadovautis ir taikyti Sąjungos nustatytas procesines taisykles. Taigi, tarptautinių šeimų statusas, pastarosioms pasinaudojus Sąjungos suteikiamomis teisėmis, yra veikiamas Sąjungos reglamentavimo nepriklausomai nuo rezidavimo valstybės narės, o pagrindinės pastarosioms suteikiamos teisės gali būti skirstomas į dvi dalis: materialiosios, leidžiančios atvykti ir išvykti, apsigyventi ir savarankiškai likti, ir procesines, kuriomis siekiama pašalinti pasekmes, kurios gali būti nulemtos judėjimo teisių panaudojimo.

---

⁶⁹ Žr. pavyzdžiui Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2008 m. liepos 11 d. sprendimas *Rinau prieš Rinau* C-195/08 PPU, EU:C:2008:406.

⁷⁰ Konvencija dėl vaikų grobimo civilinių aspektų. *Valstybės žinios*, 2002-05-22, nr. 51-1932.

⁷¹ 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje, *OL*, 2009 m., serija L, nr. 7, p. 1.

⁷² 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo, *OL*, 2012 m., serija L, nr. 201, p. 107.

3. TARPTAUTINIŲ ŠEIMŲ JUDĖJIMAS IR BREXIT

ES Sutarties 50 straipsnio 2 dalis numato, kad susitarimas dėl išstojimo turi apimti taisykles, numatančias išstojimo iš Sąjungos tvarką atsižvelgiant į pagrindinius būsimus tos valstybės santykių su Sąjunga principus. Tačiau jokie Sąjungos teisės aktai nedetalizuoja, kokie klausimai, susiję su išstojimo iš Sąjungos tvarka, turi būti aptarti sutartyje ir ką turi apimti pastarųjų turinys. Vis dėlto, nepaisant lingvistinio ES Sutarties 50 straipsnio neapibrėžtumo, Sąjungai ir Jungtinei Karalystei pavyko susitarti dėl Brexit sutarties.

Kaip jau minėta aukščiau, abi šalys derybų dėl Brexit sutarties metu išreiškė poziciją, kad Brexit procese privalo būti maksimaliai užtikrintos piliečių teisės. Atitinkamai, atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą laisvo judėjimo turinį, siekiant užtikrinti efektyvias judėjimo teises, autoriaus nuomone, Brexit sutartimi turėjo būti deramasi ir dėl Sąjungos teisių, susijusių laisvu tarptautinių šeimų judėjimu, ir iš to kylančių pasekmių reglamentavimo Jungtinei Karalystei pasitraukus iš Sąjungos.

Tačiau visų pirma reikėtų pažymėti, kad Brexit sutarties 126 straipsniu Sąjunga ir Jungtinė Karalystė susitarė dėl pereinamojo laikotarpio nuostatų, galiosiančių iki 2020 m. gruodžio 31 d.⁷³, kurio metu Jungtinėje Karalystėje ir toliau taikoma dalis Sąjungos teisės⁷⁴, o Jungtinė Karalystė ir Sąjunga turi pradėti oficialias derybas dėl vieno ar kelių susitarimų, kuriais bus reglamentuojami būsimi santykiai, siekiant užtikrinti, kad tie susitarimai būtų taikomi nuo pereinamojo laikotarpio pabaigos⁷⁵. Tačiau, kaip konstatuota Brexit sutartyje, Brexit sutarties sudarymas nepažeidžia Jungtinės Karalystės autonomiškumo ir savarankiškumo nuo Sąjungos net ir pereinamuoju laikotarpiu.⁷⁶ Tai reiškia, kad atskiri atvejai, ginčai ar klausimai, susiję su įsipareigojimų vykdymu, turi būti sprendžiami ir aiškinami taikant Brexit susitarime nustatytas taisykles. Taigi, teisine prasme Sąjungos ir Jungtinės Karalystės santykiai po išstojimo taikytinų taisyklių atžvilgiu gali būti išskiriami į du etapus: taisyklės, apibrėžiančios Jungtinės Karalystės ir Sąjungos santykius pereinamuoju laikotarpiu, ir taisyklės, apibrėžiančios Jungtinės Karalystės ir Sąjungos santykius po pereinamojo laikotarpio.

---

⁷³ Terminas gali būti pratęstas iki 2022 m. gruodžio 31 d. (Brexit sutarties 132 straipsnis).

⁷⁴ Brexit sutarties 127 straipsnio 1 dalis.

⁷⁵ Brexit sutarties preambulė ir 183 straipsnis.

⁷⁶ Brexit sutarties preambulė.

Atitinkamai, toliau šiame skyriuje lyginamuoju aspektu nagrinėjamos tarptautinių šeimų teisės ir tarptautinių šeimų nariams suteikiamas statusas jų rezidavimo valstybėje bei atitinkamas teises ir statusą nustatančių teisės aktų taikymas kiekvienu iš minėtų laikotarpių, pastaruosius lyginant su iki Brexit sutarties sudarymo Sąjungos teisės aktais nustatytomis teisėmis, aptartomis šio darbo 2 dalyje, išskiriant pagrindines teises ir procesinius klausimus.

3.1. Tarptautinių šeimų judėjimas pereinamuoju laikotarpiu

Kaip jau minėta anksčiau, vienas iš pagrindinių prioritetų Brexit kontekste abiejų derybinių pusių nuomone buvo piliečių teisių ir teisėtų lūkesčių apsauga ir užtikrinimas. Atitinkamai Brexit sutartimi yra apibrėžiamos ir Sąjungos piliečių bei Jungtinės Karalystės piliečių ir jų šeimų teisės.

Visų pirma, prieš aptariant atskirų teisių turinio skirtumus ir panašumus, atkreiptinas dėmesys, kad Brexit sutartyje pateikiamas šeimos nario apibrėžimas skiriasi nuo Direktyvoje numatytos šeimos nario sąvokos. Šeimos nario sąvokos apibrėžimas yra pateikiamas Brexit sutarties 9 straipsnyje, pagal kurį, kaip ir pagal Direktyvą, šeimos nariais yra laikomi Sąjungos piliečių arba Jungtinės Karalystės piliečių šeimos nariai, atitinkantys Direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje pateiktą šeimos nario apibrėžimą, tačiau toliau šiame straipsnyje numatoma, kad šeimos nariu taip pat laikomi ir kiti nei Direktyvos 3 straipsnio 2 dalyje apibrėžti asmenys, kurių buvimas reikalingas tam, kad Sąjungos piliečiai arba Jungtinės Karalystės piliečiai išlaikytų jiems suteiktą teisę gyventi šalyje. Pažymėtina, jog, ši Brexit sutartyje minima Direktyvos 3 straipsnio 2 dalis nustato, kad priimančioji valstybė narė turi imtis priemonių, palengvinančių galimybę įvažiuoti arba apsigyventi šalyje asmenims, kurie neatitinka Direktyvoje nustatyto šeimos nario apibrėžimo, tačiau gali būti jiems prilyginami, jeigu jie yra: 1) šeimos nariai, kurie yra išlaikomi arba veda bendrą ūkį su Sąjungos piliečiu arba turi poreikį būti nuolat slaugomi Sąjungos piliečio dėl savo sveikatos būklės bei 2) Sąjungos piliečio partneriai, su kuriais Sąjungos pilietis palaiko ilgalaikius santykius. Direktyvos 3 straipsnyje nurodyti asmenys nėra prilyginami šeimos nariams, t. y. tokiems asmenims nėra garantuojamos šeimos narių teisės ir juo negalima pagrįsti trečiųjų šalių piliečių šeimos narių išvestinių teisių, tačiau priimančioji valstybė narė turi palengvinti tokios trečiosios šalies piliečio atvykimą ir

gyvenimą šalyje.⁷⁷ Tuo tarpu Brexit sutartimi visus kitus asmenis pripažinus šeimos nariais, autoriaus nuomone, šeimos nario sąvoka yra gerokai praplėsta, kadangi, remiantis lingvistine minėtų Brexit sutarties ir Direktyvos nuostatų formuluote, Brexit sutarties 9 straipsnio a) dalies ii) punkto formuluotė yra ypač atvira ir šeimos nariu gali būti pripažįstamas bet kuris asmuo turintis pagrįstą ryšį su judėjimo teise turinčiu asmeniu. Pavyzdžiui, šeimos nariais yra papildomai tiesiogiai pripažįstami ir trečiosios šalies piliečiai, kurie siekia apsigyventi su nepilnamečiais vaikais, turinčiais Sąjungos ar Jungtinės Karalystės pilietybę, kurie yra finansiškai priklausomi nuo trečiosios šalies piliečio⁷⁸. Be to, pasinaudojant šia Brexit sutarties nuostatos formuluote šeimos nariu gali būti pripažįstamas bet kuris kitas asmuo, net jei jo buvimo būtinybė valstybėje narėje nėra tiesiogiai nulemta Sąjungos piliečių teisių, jeigu jo pripažinimas šeimos nariu gali būti kildinamas iš kitų santykių su Sąjungos piliečiu. Pavyzdžiui, autoriaus nuomone, pagal minėtą Brexit sutarties 9 straipsnio a) dalies ii) punkto lingvistinę konstrukciją, šeimos nariu galėtų būti pripažinti ir kiti trečiosios šalies piliečio, kurio vaikas turi Sąjungos arba Jungtinės Karalystės pilietybę, trečiosios šalies pilietybę turintys vaikai, jeigu jie yra prižiūrimi to paties asmens.

Vis dėlto, manytina, kad šiuo sąvokos išplėtimu tarptautinėms šeimoms, kurių teisės ir statusas yra paveiktas Brexit, nėra suteikiamos palankesnės sąlygos, nei toms tarptautinėms šeimoms, kurių teisėms ir statusui Brexit procesas įtakos neturi. Autorius pastebi, kad susiklosčius tokioms aplinkybėms, kurios pateiktos pavyzdyje, judėjimo teisė šiems šeimos nariams galėtų būti suteikta pagal SESV 20 straipsnį. Šiuo atveju, autoriaus nuomone, Sąjungos piliečio trečiosios šalies pilietybę turintys broliai ir seserys, kurie yra išlaikomi to paties trečiosios šalies piliečio kaip ir Sąjungos pilietis, galėtų būti pripažinti šeimos nariais, jeigu šios teisės nesuteikimas lemtų, kad Sąjungos pilietis turėtų palikti valstybės narės teritoriją⁷⁹.

Papildomas klausimas gali būti keliamas dėl tos pačios lyties sutuoktinio (partnerio), kaip šeimos nario statuso, kuris iki Brexit sutarties buvo pripažįstamas vadovaujantis ESTT

---

⁷⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 m. liepos 12 d. sprendimas *Banger* C-89/17, EU:C:2018:570, 23-25 bei 31 punktai.

⁷⁸ Iki Brexit šios teisės nebuvo tiesiogiai įtvirtintos, tačiau buvo suteikiamos remiantis ESTT praktikoje išplėstu SESV 20 straipsnio aiškinimu.

⁷⁹ Pavyzdžiui, tuo atveju, jeigu trečiosios šalies pilietis trečiojoje šalyje išlaiko ir prižiūri Sąjungos piliečio trečiosios šalies pilietybę turinčiu brolius ir seseris, o šios teisės trečiojoje šalyje esantiems vaikams nesuteikimas lemtų, kad Sąjungos pilietis privalėtų persikelti į trečiąją šalį. Autoriaus nuomone, tokia išvada gali būti daroma pagal analogiją taikant ESTT bylose *Zambrano* ir *Dereci ir kt.* suformuotas taisyklės.

praktika (pavyzdžiui, jau minėtas ESTT išaiškinimas byloje *Coman ir kiti*). Šiuo aspektu visų pirma reikėtų pažymėti, kad tos pačios lyties asmenų santuoka Jungtinėje Karalystėje buvo įteisinta dar 2013 metais⁸⁰, todėl manytina, kad tos paties lyties asmuo, esantis piliečio sutuoktiniu ar partneriu, turėtų būti pripažįstamas šeimos nariu Jungtinėje Karalystėje remiantis sutuoktinio ar partnerio statusu pagal Brexit sutarties 9 straipsnio nuostatas. Be to, papildomą garantiją suteikia ir tai, kad Brexit sutartimi Jungtinė Karalystė yra ir toliau įpareigota vadovautis ESTT praktika.⁸¹ Analogiškai, vadovaujantis ESTT praktika ir Brexit nuostatomis, tos pačios lyties sutuoktinis turėtų būti pripažįstamas šeimos nariu Sąjungos valstybėse narėse, kai santuoka ar partnerystė yra sudaryta Jungtinėje Karalystėje. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog ne visos Sąjungos valstybės narės yra įteisinusios tos pačios lyties santuokos (partnerystės) galimybę. Tokia teisė nėra įtvirtinta ir Lietuvoje. Vis dėlto, pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, jog: „<...> *negali būti pateisinamas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį vien lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos pagrindu būtų neleidžiama užsieniečiui atvykti į Lietuvą ir joje gyventi kartu su kitu jo šeimos nariu <...>*“.⁸² Atkreiptinas dėmesys, kad šis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas buvo priimtas sprendžiant dėl leidimo apsigyventi Lietuvos Respublikos teritorijoje išdavimo užsienio valstybės piliečiui šeimos susijungimo pagrindu. Taigi, autoriaus nuomone, nors Lietuvoje nėra įteisinta tos pačios lyties santuokos ar partnerystės galimybė, esant šioms aplinkybėms, tos pačios lyties sutuoktinis ar teisėtas partneris turėtų būti pripažįstamas šeimos nariu ir Lietuvoje.

Tačiau šeimos nario apibrėžimo sudėtingumas slypi detalėse: Brexit sutartimi iš esmės yra numatoma, kad šeimos nariu yra laikomi asmenys, kurie lydi ar prisijungia prie Sąjungos piliečio ar Jungtinės Karalystės piliečio. Kitaip tariant, šeimos nariais yra pripažįstami tik tie asmenys, kurie tarptautinėms šeimoms suteikiamomis teisėmis naudojasi remiantis ryšiu su tiesiogine judėjimo teise turinčiu asmeniu. Todėl vertinant tarptautinės šeimos nario statusą pereinamuoju laikotarpiu, autoriaus nuomone, papildomai turi būti atsižvelgiama ir į faktą, kad daugelis Jungtinėje Karalystėje gyvenančių Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių (nepriklausomai nuo pilietybės) jau yra pateikę prašymus gauti arba jau yra gavę

---

⁸⁰Santuokos (tos pačios lyties poros) statusas, 2013 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/30/contents/enacted/data.htm>>.

⁸¹ Brexit sutarties 4 straipsnio 4-5 dalys.

⁸² Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2019 m. sausio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, nr. KT3-N1/2019. Teisės aktų registras, 2019-01-11, nr. 439.

gyvenamosios vietos korteles pagal Jungtinėje Karalystėje dar iki Brexit sutarties įsigaliojimo sudarytą galimybę migrantams įgyti gyventojų ar būsimo gyventojų statusą (angl. *settled* arba *pre-settled status*)⁸³, kuris suteikia pareiškėjui penkerių metų arba neribotą teisę atvykti į Jungtinę Karalystę arba pasilikti Jungtinėje Karalystėje⁸⁴ bei suteikia vienodas galimybes naudotis sveikatos priežiūros, švietimo, išmokų ir pensijų paslaugomis, tačiau neapima visų teisių, kuriomis naudojasi Sąjungos piliečiai pagal Sąjungos teisę ar ESTT praktiką⁸⁵. Reikėtų paminėti ir tai, kad tokia teisė suteikta ir asmenims, kuriems gali būti suteikta teisė apsigyventi Jungtinėje Karalystėje pagal ESTT suformuotą taisyklę *Zambrano* byloje⁸⁶ bei asmenims, kurių teisė gyventi šalyje yra išvestinė iš kito nei Direktyvos reglamentavimo (pavyzdžiui ESTT byloje *Chen* nagrinėtas atvejis)⁸⁷. Iš vienos pusės, tokio statuso suteikimas Jungtinėje Karalystėje esantiems Sąjungos piliečiams ir jų šeimos nariams suteikia papildomą apsaugą (garantiją) nuo išsiuntimo iš šalies, tačiau, kita vertus, autoriaus nuomone, tokį statusą iki pereinamojo laikotarpio įgiję asmenys gali būti prilyginami „savarankiškai“ pagal nacionalinę teisę reziduojantiems asmenims. Tai reiškia, kad pastariesiems Brexit sutartimi numatytos teisės, susijusios su Sąjungos piliečių ir jų šeimų judėjimu, nebus taikomos, ir šie asmenys bus priklausomi nuo nacionalinio reglamentavimo.

Antra, kaip jau minėta aukščiau, Brexit sutartimi buvo sutarta ir dėl dalies Sąjungos teisės tolimesnio taikymo pereinamuoju laikotarpiu. Tai reiškia, kad pereinamuoju laikotarpiu, be kita ko, tarptautinių šeimų atžvilgiu ir toliau bus taikomos Direktyvos nuostatos ir jomis nustatytos taisyklės, susijusios su tarptautinių šeimų judėjimu, o Brexit sutarties antroje antraštinėje dalyje nustatytos tarptautinių šeimų teisės įsigalios ir bus taikytinos tik po

---

⁸³ Pagal Jungtinės Karalystės skelbiamą statistiką, Jungtinėje Karalystėje yra apie 3,7 milijonų Sąjungos (įskaitant Šveicarijos ir Europos ekonominės erdvės valstybių piliečius) iš kurių yra pateikta viso 3,343,700 milijonų paraiškų gyventojų statusui įgyti (iš kurių net 3,164,300 milijonų paraiškų buvo pateikta Sąjungos ir Europos ekonominės erdvės piliečių). Šaltinis: 2020 m. kovo 24 d. Jungtinės Karalystės Bendruomenių rūmų publikacija „*The progress of the EU Settlement Scheme so far*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga internete; < <https://commonslibrary.parliament.uk/home-affairs/immigration/the-progress-of-the-eu-settlement-scheme-so-far/>>.

⁸⁴ 2020 m. vasario 20 d. Britanijos vidaus reikalų ministerijos rekomendacijos dėl imigracijos taisyklių Europos Sąjungos priedo „*Immigration Rules Appendix EU: EU, other EEA and Swiss citizens and their family members*“ [interaktyvus]. Britanijos vidaus reikalų ministerija, 2016. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.gov.uk/guidance/immigration-rules/immigration-rules-appendix-eu>>.

⁸⁵ KOSTAKOPOULOU, D. Scala Civium: Citizenship Templates Post-Brexit and the European Union's Duty to Protect EU Citizens. *Journal of Common Market Studies*, t. 56, 2018, p. 860.

⁸⁶ 2019 m. lapkričio 8 d. Britanijos vidaus reikalų ministerijos rekomendacija „*EU Settlement Scheme: EU, other EEA and Swiss citizens and their family members*“, p. 15 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.gov.uk/government/publications/eu-settlement-scheme-caseworker-guidance>>.

⁸⁷ *Ibidem*.

pereinamojo laikotarpio pabaigos.⁸⁸ Taigi tiek, kiek Brexit procesas liečia tarptautines šeimas pereinamuoju laikotarpiu, laikytina, kad jiems suteikiamų teisių turinys nesikeičia, tačiau yra naujai apibrėžiamas asmenų, patenkančių į šeimos nario sąvoką, ratas, tokiu būdu praplečiant ir Direktyvos nuostatų taikymą.

Tuo tarpu kalbant apie procesines teises, po Jungtinės Karalystės išstojimo iš Sąjungos su tarptautinių šeimų judėjimu susijusių procesinių teisių taikymas, vadovaujantis Brexit sutarties 6 dalies nuostatomis, išlieka analogiškas. Konkrečiai, bylose dėl santuokos nutraukimo, gyvenimo skyriumi (separacija) ar santuokos anuliavimo, taisyklės, nustatytos Reglamentu Briuselis II a, pagal Brexit sutarties nuostatas bus taikytinos visiems ginčams, dėl kurių teisminis procesas pradėtas iki pereinamojo laikotarpio ar pereinamuoju laikotarpiu.⁸⁹ Tokios pat taisyklės yra numatytos ir Reglamento Briuselis II a nuostatų dėl pripažinimo ir vykdymo taikymo teismo sprendimams atžvilgiu (įskaitant nuostatas, susijusias su vaikų grobimo atvejais) bei Reglamento nr. 4/2009 nuostatomis dėl jurisdikcijos išlaikymo bylose.⁹⁰

Apibendrinant, Brexit sutartis pereinamuoju laikotarpiu nenumato esminių pokyčių tarptautinių šeimų teisių turinio atžvilgiu. Atitinkamai, įvertinus analogiškų teisių tolimesnį taikymą darytina išvada, kad pereinamuoju laikotarpiu taip pat nėra keičiamas ir tarptautinių šeimų narių teisinis statusas, išskyrus atvejus, kuomet toks pasikeitimas gali būti nulemtas pačių asmenų aktyvių veiksmų.

3.2. Tarptautinių šeimų judėjimas po pereinamojo laikotarpio

Kaip jau minėta aukščiau, Brexit sutartis numato, kad po Brexit sutarties įsigaliojimo tarp Jungtinės Karalystės ir Sąjungos turi būti pradėtos derybos dėl būsimų tarpusavio santykių reglamentavimo, taikytino po pereinamojo laikotarpio pabaigos. Lingvistiškai aiškinant šią Brexit sutarties nuostatą, laikytina, kad Brexit sutartimi šiuo metu Sąjunga ir Jungtinė Karalystė iš esmės yra susitarusios tik dėl pereinamųjų nuostatų, nustatančių laikiną tarpusavio atžvilgiu taikytiną tvarką, įskaitant ir teisių suteikimą tarptautinėms šeimoms pereinamuoju laikotarpiu. Taigi tikėtina, kad po pereinamojo laikotarpio Jungtinės Karalystės ir Sąjungos ateities santykiai ir suteikiamų teisių turinys keisis. Atsižvelgiant į tai, toliau šiame skyriuje

---

⁸⁸ Brexit sutarties 185 straipsnio 1 dalis.

⁸⁹ Brexit sutarties 67 straipsnio 1 dalis.

⁹⁰ *Ibidem*.

analizuojami autoriaus nuomone labiausiai tikėtini tolimesni post-Brexit reglamentavimo scenarijai po pereinamojo laikotarpio pabaigos ir jų įtaka tarptautinių šeimų teisėms ir statusui.

3.2.1. Brexit sutarties taikymas po pereinamojo laikotarpio pabaigos

Pirmas scenarijus – naujas susitarimas nėra priimamas iki pereinamojo laikotarpio pabaigos ir Jungtinės Karalystės ir Sąjungos santykiai apibrėžiami vadovaujantis Brexit sutarties antros antraštinės dalies, nustatančios piliečių teises, nuostatomis⁹¹.

Kaip buvo nustatyta ir iki Brexit galiojusiame Sąjungos reglamentavime, asmenims atitinkantiems šeimos nario sąvoką, kaip ji apibrėžiama Brexit sutartyje, po pereinamojo laikotarpio ir toliau bus suteikiamos tos pačios pagrindinės judėjimo teisės, tačiau pastarųjų turinys diferencijuojamas pagal teisių atsiradimo (įgyvendinimo, pasinaudojimo) momentą.

Prieš pradėdant nagrinėti atskiras pagrindinių teisių sritis, atkreiptinas dėmesys, kad visi asmenys, nepriklausomai nuo jų pilietybės, kurie po pereinamojo laikotarpio pabaigos nebus pasinaudoję Sąjungos suteikiamomis teisėmis judėti, nebepatenka į Brexit sutarties taikymo sritį. Tai reiškia, kad priimančiojoje valstybėje pastarųjų atžvilgiu (Jungtinėje Karalystėje – Sąjungos piliečiams ir jų šeimos nariams, o Sąjungoje – Jungtinės Karalystės piliečiams ir jų šeimos nariams) bus taikytinas nacionalinis reglamentavimas.⁹² Šiuo atveju išimtis numatyta tik vaikams, kurie gimė arba buvo įvaikinti po pereinamojo laikotarpio pabaigos asmenų, kurie buvo pasinaudoję aukščiau minėtomis teisėmis iki pereinamojo laikotarpio pabaigos.⁹³ Taigi Brexit sutarties įtvirtintų teisių turėtojai bus tik tie šeimos nariai, kurie nepatenka į šią išimtį.

Visų pirma, Brexit susitarimu yra praplėsta tarptautinių šeimos narių judėjimo ir apsigyvenimo teisė. Pagal nustatyta reglamentavimą pirmuosius penkerius metus po pereinamojo laikotarpio pabaigos (t. y. iki 2025 m. gruodžio 31 d.), bus taikytinos analogiškos nuostatos, numatytos Direktyvos 4 ir 5 straipsniuose. Konkrečiai, Sąjungos piliečiai ir Jungtinės Karalystės piliečiai ir jų šeimos nariai, nepriklausomai nuo jų pilietybės, kaip ir iki šiol galės išvykti iš Jungtinės Karalystės be papildomų apribojimų, pateikus galiojantį asmens identifikavimo dokumentą (tapatybės kortelę arba pasą), o siekiant atvykti į Jungtinę Karalystę,

---

⁹¹ Tokio scenarijaus galimybę įtvirtina ir pačios Brexit sutarties preambulė.

⁹² Brexit sutarties 10 straipsnis.

⁹³ *Ibidem*.

treieji asmenys turės gauti įvažiavimo vizą su iš anksto numatytais išimtimis⁹⁴. Jokie kiti papildomi reikalavimai šiuo laikotarpiu negali būti taikomi. Tačiau po 2025 m. gruodžio 31 d. priimančioji valstybė, kaip ji suprantama Brexit sutarties 9 straipsnio c) dalyje⁹⁵, gali nebepripažinti asmens tapatybės kortelių atvykimo į ją ar išvykimo iš jos tikslais, jeigu pastarosios neatitinka technologinių (biometrinių) nustatymų. Taigi, net ir po pereinamojo laikotarpio pabaigos susiklosčius aplinkybėms, jog ir toliau būtų taikoma Brexit sutartis tarptautinės šeimos ir toliau bus laisvos judėti (atvykti ar išvykti) ar kirsti Jungtinę Karalystę ir šia teise galės naudotis be didesnių suvaržymų.

Antra, Brexit sutartimi susitarta ir dėl analogiškų sąlygų, numatytų SESV 21 ir 45 straipsniuose bei Direktyvos 6 straipsnyje (Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisė įgyti terminuoto apsigyvenimo teisę⁹⁶). Tas pats pasakytina ir apie nuolatinio gyvenimo teisę priimančiojoje valstybėje narėje, kuri iki šiol buvo įgyvendinama remiantis Direktyvos 12 ir 13 (teisė pasilikti priimančiojoje valstybėje narėje po šeimos nario Sąjungos piliečio mirties, išvykimo arba santuokos nutraukimo, anuliavimo ar registruotos partnerystės nutraukimo atveju) bei 16-18 (nuolatinio gyvenimo teisė) straipsniais⁹⁷. Tačiau kitaip nei numatyta Direktyvos⁹⁸, asmenys, įgiję nuolatinio gyvenimo teisę pagal Brexit sutarties nuostatas, šią teisę gali prarasti tik išvykus iš priimančiosios valstybės⁹⁹ ilgesniam kaip penkerių, o ne dviejų metų, kaip numatyta Direktyva, iš eilės laikotarpiui. Taigi, Brexit sutartimi sudarytos palankesnės sąlygos tarptautinėms šeimoms ilgesnį laikotarpį būti kitoje valstybėje narėje ar Jungtinėje Karalystėje, neprarandant nuolatinės teisės gyventi pirmojoje valstybėje. Be to, kiek tai liečia asmenų teises apsigyventi Sąjungoje kitais nei Direktyvoje numatytais pagrindais (pavyzdžiui jau minėti ESTT išaiškinimai bylose *Zambrano*, *Chen*), Jungtinėje Karalystėje šios teisės ir toliau turėtų būti pripažįstamos vadovaujantis Brexit sutartimi išplėsta šeimos nario sąvoka¹⁰⁰. Asmenys, kurie pagal susiklosčiusias aplinkybes galėtų ginti savo kaip šeimos nario teises pagal ESTT jurisprudenciją, Brexit sutarties kontekste yra suprantami kaip vieni

---

⁹⁴ Papildoma vizos reikalavimo išimtis numatyta asmenims, kuriems yra išduotas leidimas gyventi šalyje arba pasienio darbuotojo teises patvirtinantis dokumentas.

⁹⁵ Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių atveju – Jungtinė Karalystė, jei iki pereinamojo laikotarpio pabaigos jie pagal Sąjungos teisę naudojos teise gyventi toje šalyje ir po to laikotarpio pabaigos toliau ten gyvena, o Jungtinės Karalystės piliečių ir jų šeimos narių atveju – valstybė narė, kurioje iki pereinamojo laikotarpio pabaigos jie pagal Sąjungos teisę naudojos teise gyventi toje šalyje ir kurioje jie toliau gyvena po to laikotarpio pabaigos.

⁹⁶ Brexit sutarties 13 straipsnis.

⁹⁷ Brexit sutarties 15 straipsnis.

⁹⁸ Direktyvos 16 straipsnio 4 dalis.

⁹⁹ Kaip ji suprantama Brexit sutarties 9 straipsnio c) dalyje.

¹⁰⁰ Plačiau žr. 3.1. dalį.

iš Brexit sutarties garantuojamų šeimos nario teisių subjektų (naudos gavėjų). Tuo tarpu net ir tuo atveju, jei Jungtinė Karalystė nuspręstų, kad vis dėlto šie asmenys nėra laikomi šeimos nariais pagal Brexit sutarties nuostatas (su kuo autorius nesutinka), kaip jau minėta aukščiau, Jungtinė Karalystė ir toliau bus įpareigota šią asmenų teisę pripažinti remiantis ESTT praktika.

Tačiau po pereinamojo laikotarpio keičiasi administraciniai šių teisių įgyvendinimo reikalavimai, kuriais iš esmės keičiamas ir tarptautinių šeimų šeimos narių teisinis statusas. Brexit sutarties 18 straipsnio 1 dalis numato priimančiosios valstybės narės teisę reikalauti, kad Sąjungos piliečiai arba Jungtinės Karalystės piliečiai pateiktų paraišką įgyti gyventojų statusą, o priėmus sprendimą dėl tokių reikalavimų netaikymo pastarųjų statusas ir toliau turi būti apibrėžiamas Brexit sutartimi. Kaip minėta aukščiau, tokias nuostatas jau yra priėmusi Jungtinė Karalystė. Pagal priimtą Jungtinės Karalystės reglamentavimą gyventojų arba būsimo gyventojų statusą privalo įgyti visi Sąjungos piliečiai ir jų šeimos nariai, siekiantys pasilikti arba atvykti į Jungtinę Karalystę po pereinamojo laikotarpio pabaigos¹⁰¹, o asmenys, kurie nėra kreipęsi dėl šio statuso suteikimo, galimai bus išsiunčiami iš Jungtinės Karalystės. Taigi, faktiškai pagal šiuo metu susiklosčiusią situaciją visi asmenys, siekiantys reziduoti Jungtinėje Karalystėje po pereinamojo laikotarpio pabaigos, gali būti prilyginami savarankiškai Jungtinėje Karalystėje gyvenančiais asmenimis ir pastarųjų atžvilgiu bus taikytinos nacionalinės teisės nuostatos. Be to, atsižvelgiant į faktą, kad gyventojų arba būsimo gyventojų statusas užtikrina tik dalį piliečiams suteikiamų teisių (pavyzdžiui, gyventojų statusas nesuteikia asmenims teisių balsuoti ar kandidatuoti rinkimuose)¹⁰², tikėtina, kad dauguma asmenų, pateikusių paraiškas, ilgainiui kreipsis ir dėl pilietybės įgijimo natūralizacijos tvarka, o gyventojų statuso institutas veiks kaip „vartai“ leidžiantys tarptautinėms šeimoms, pasinaudojusioms Sąjungos judėjimo teisėmis, supaprastinta tvarka įgyti Jungtinės Karalystės pilietybę, o tai kartu reiškia, kad šių asmenų atžvilgiu Sąjungos teisė nebus taikytina. Atitinkamai, analogiškų ar panašių priemonių, apibrėžiančių Jungtinės Karalystės piliečių statusą valstybėje narėje, gali imtis ir Sąjungos valstybės narės, tačiau šiuo metu informacijos apie nustatytas oficialias registracijos prievoles valstybėse narėse nėra. Vis dėlto, jeigu tokių priemonių būtų imtasi, svarbu pažymėti, kad valstybių narių teisinis reglamentavimas užsienio asmenų apsigyvenimo valstybės teritorijoje atžvilgiu yra skirtingas, o valstybėms narėms

---

¹⁰¹ Informacija dėl paraiškos pateikimo dalyvauti Europos Sąjungos sprendimo schemeje (gyventojų arba būsimo gyventojų statusas) (angl. *Apply to the EU Settlement Scheme (settled and pre-settled status)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.gov.uk/settled-status-eu-citizens-families/what-settled-and-presettled-status-means>>.

¹⁰² *Ibidem*.

pritaikius papildomas registracijos ar panašias priemones, Jungtinės Karalystės piliečių ir jų šeimos narių, reziduojančių pastarųjų teritorijoje, teisinis statusas po pereinamojo laikotarpio pabaigos taptų išimtinai priklausomas nuo konkrečioje valstybėje narėje priimtų sprendimų. Atsižvelgiant į tai ir siekiant užtikrinti teisėtus tarptautinių šeimų narių interesus bei maksimaliai užkirsti kelią asmenų diskriminavimui dėl jų kilmės ir (arba) pilietybės, autoriaus nuomone, turėtų būti imamasi koordinuotų veiksmų, susijusių su pastarųjų registracija, visos Sąjungos lygiu. Priešingu atveju galimai susidarytų situacija, kuomet tarptautinių šeimų, kurių vienas iš narių yra Jungtinės Karalystės pilietis, teisės ir statusas analogiškose situacijose gali skirtis.

Trečia, priešingai nei nustatyta Direktyvoje, Brexit sutartimi buvo susitarta dėl mažesnės tarptautinių šeimų narių apsaugos nuo išsiuntimo iš valstybės (tiek Jungtinės Karalystės, tiek valstybės narės). Viena vertus, įvykiai (ir elgesys), kurių galima pasekmė yra išsiuntimas iš valstybės, įvykę iki pereinamojo laikotarpio pabaigos ir toliau bus vertinami pagal Direktyvos VI skyriaus nuostatas, tačiau visi įvykiai, įvykę po pereinamojo laikotarpio, pagal Brexit sutartį gali būti pagrindu priimančiajai valstybei narei pagal nacionalinės teisės aktus išsiųsti tokius asmenis iš šalies¹⁰³. Kitaip tariant, analogiška apsauga nuo išsiuntimo iš priimančiosios valstybės pagal Sąjungos teisę yra taikytina tik įvykiams ir asmenų elgesiui kurie įvyko iki 2020 m. gruodžio 31 d. Tuo tarpu visi įvykiai ar elgesys, galintys tapti pagrindu išsiųsti asmenį iš valstybės teritorijos ir atsiradę po pereinamojo laikotarpio datos, nebepatenka į Sąjungos reglamentavimo sritį ir dėl kylančių pasekmių priimančioji valstybė spręs pagal nacionalinę teisę.

Tačiau manytina, jog šios teisės suvaržymas nereiškia, kad Sąjungos ir Jungtinės Karalystės piliečiai bei jų šeimos nariai galės būti automatiškai išsiunčiami iš šalies. Sistemiškai aiškinant Brexit sutarties 20 straipsnio nuostatas, pasibaigus pereinamajam laikotarpiui reglamentavimo atžvilgiu galimos skirtingos pasekmės priklausomai nuo to, ar Jungtinė Karalystė sprendžia dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių išsiuntimo iš šalies, ar valstybė narė sprendžia dėl išimtinai Jungtinės Karalystės piliečių ir jų šeimos narių išsiuntimo.

Šiuo aspektu visų pirma, atkreiptinas dėmesys, kad, kaip jau minėta, visos valstybės narės yra pasirašiusios EŽTK, kurios protokolo nr. 4¹⁰⁴ 4 straipsnis numato draudimą

---

¹⁰³ Brexit sutarties 20 straipsnis.

¹⁰⁴ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas nr. 4, užtikrinantis tam tikras teises ir laisves, ne tik tas, kurios jau įtvirtintos Konvencijoje ir jos Protokole nr. 1, iš dalies pakeistas Protokolu nr. 11. *Valstybės žinios*, 2011-12-22, nr. 156-7392.

kolektyviai išsiųsti užsieniečius. Be to EŽTK protokolu nr. 7¹⁰⁵ yra numatytas papildomas apsaugos mechanizmas nuo išsiuntimo kiekvieno individualaus asmens atžvilgiu¹⁰⁶. Manytina, kad aukščiau aptarta situacija galėtų patekti į kolektyvinio išsiuntimo apibrėžimą, taigi Jungtinės Karalystės piliečių apsauga nuo išsiuntimo iš valstybės narės galėtų būti ginama EŽTK nuostatų. Tačiau svarbu pažymėti, kad Jungtinė Karalystė savo ruožtu aukščiau minėtų protokolų nėra ratifikavusi, taigi šios teisės neapsaugo Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių, reziduojančių Jungtinėje Karalystėje.¹⁰⁷ Vis dėlto, tai, kad sprendimo priėmimo dėl išsiuntimo iš Jungtinės Karalystės atveju netaikytinos EŽTK protokolų nuostatos nereiškia, kad Jungtinės Karalystės teisės šioje srityje yra neribotos: asmenų išsiuntimas iš valstybės teritorijos taip pat yra ribojamas tarptautinės teisės, pavyzdžiui, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto¹⁰⁸ 13 straipsnyje bei Europos socialinės chartijos¹⁰⁹ 19 straipsnio 8 dalyje numatytų garantijų asmenims nebūti išsiųstiems iš valstybės teritorijos. Taigi apibendrinant, autoriaus nuomone, nors Brexit sutartimi yra suvaržyta asmenų apsaugos nuo išsiuntimo teisė, Brexit sutarties nuostatos savaime nesudaro pagrindo šias teises riboti tokia apimtimi, kad Sąjungos ar Jungtinės Karalystės piliečiai ir jų šeimos nariai prarastų tokią apsaugą.

Ketvirta, po pereinamojo laikotarpio keičiasi ir susijusių procesinių teisių turinys. Konkrečiai, pasibaigus pereinamajam laikotarpiui klausimams, susijusiems su santuokos nutraukimu, anuliavimu, separacija, vaikų grobimu ir išlaikymu, Sąjungos nustatyti jurisdikcijos, pripažinimo ir vykdymo reikalavimai nebebus taikomi ir šie klausimai, kai pastarieji bus susiję su Jungtine Karalyste, kiekvienu atveju bus sprendžiami pagal valstybės, kurioje kilo ginčas, nacionalines nuostatas bei, kai reikia, tarptautinės teisės nuostatas.

Taigi, apibendrinant, Brexit sutartimi yra pasiektas susitarimas dėl didžiosios dalies tarptautinėms šeimoms suteikiamų judėjimo teisių taikymo po pereinamojo laikotarpio pabaigos, analogiškomis arba net geresnėmis sąlygomis nei buvo numatyta Sąjungos teisės aktais. Tačiau gali būti išskiriami šie esminiai skirtumai:

1. tarptautinės šeimos, kurios iki pereinamojo laikotarpio pabaigos nebuvo pasinaudojusios nagrinėjamomis Sąjungos teisėmis, po šio laikotarpio praranda teises jomis naudotis;

---

¹⁰⁵ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas nr. 7, iš dalies pakeistas Protokolu nr. 11. *Valstybės žinios*, 2011-12-22, nr. 156-7394.

¹⁰⁶ *Ibidem*, 1 straipsnis.

¹⁰⁷ HUGHES, K. Brexit and the Right to Remain of EU Nationals. *Public Law, Forthcoming; University of Cambridge Faculty of Law Research Paper* nr. 45, 2017, p. 5-6.

¹⁰⁸ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002-08-02, nr. 77-3288.

¹⁰⁹ Europos socialinė chartija (pataisyta). *Valstybės žinios*, 2001-06-08, nr. 49-1704.

2. numatomas privalomas papildomų administracinių procedūrų taikymas Jungtinėje Karalystėje;
3. po pereinamojo laikotarpio pabaigos yra ribojama asmenų apsauga nuo išsiuntimo iš šalies, numatant priimančiosios valstybės teisę priimti sprendimus vadovaujantis išimtinai nacionaliniais teisės aktais.

Atitinkamai, keičiasi ir tarptautinių šeimų narių statusas: pagal šiuo metu įgyvendinamas priemones, nustatančias tarptautinių šeimų teises, galima daryti išvadą, kad Sąjungos piliečiai ir jų šeimos nariai, po pereinamojo laikotarpio pabaigos reziduojantys Jungtinėje Karalystėje, bus priklausomi nuo gyventojų arba būsimų gyventojų statuso ir jo suteikiamų teisių. Todėl manytina, kad Sąjungos piliečiai ir jų šeimos nariai, pateikę paraišką statusui įgyti Jungtinės Karalystės teritorijoje, bus traktuojami kaip gyventojai pagal Jungtinės Karalystės nacionalines taisykles. Tuo tarpu Jungtinės Karalystės piliečių teisinis statusas Sąjungoje gali kisti priklausomai nuo konkrečių valstybėse narėse įgyvendinamų priemonių, o tuo atveju, jei jų nebus imtasi – šie asmenys ir toliau išlaikys Brexit sutartimi suteiktą analogišką kaip iki Brexit galiojusį statusą.

3.2.2. Naujas Europos Sąjungos ir Jungtinės Karalystės susitarimas dėl ateities santykių

Antras scenarijus – iki pereinamojo laikotarpio pabaigos Sąjunga ir Jungtinė Karalystė sudaro naują susitarimą ar kelis susitarimus dėl tarpusavio ateities santykių nustatymo. Pažymėtina, kad šiuo metu, konkrečių sprendimų, kaip toliau turėtų būti apibrėžiamas Sąjungos ir Jungtinės Karalystės reglamentavimas, nėra, tačiau tokio naujo susitarimo dėl ateities santykių turinys gali būti numanomas iš papildomų, Brexit procese priimtų, dokumentų ir aktų projektų turinio.

Visų pirma atkreiptinas dėmesys, kad kaip nurodyta Politinės deklaracijos dėl Sąjungos ir Jungtinės Karalystės būsimų santykių (toliau – **Politinė deklaracija**)¹¹⁰ įvado 5 punkte, būsimomis derybomis nustatomi ateities tarpusavio santykiai negali prilygti narystės teisėms ir pareigoms, ir pripažįstama, kad pastarieji gali kisti. Tačiau, akivaizdu, kad Sąjungos piliečių ir Jungtinės Karalystės piliečių persipynę interesai negali būti ignoruojami ir turi būti atsižvelgiama į jau susiklosčiusį unikalų kontekstą.¹¹¹ Taigi, įvertinus šią Sąjungos ir Jungtinės

---

¹¹⁰ Politinė deklaracija, kuria nustatomi Europos Sąjungos ir Jungtinės Karalystės būsimų santykių pagrindiniai principai 2020/C 34/01, *OL, 2020 m., serija C*, leidimas 34, 2020, p. 1.

¹¹¹ *Ibidem*.

Karalystės poziciją ir abipusį norą maksimaliai užtikrinti asmenų teisėtus interesus, autoriaus nuomone, naujasis susitarimas, be kita ko, turi apimti ir tarptautinių šeimų teises bei jų įgyvendinimą.

Įsigaliojus Brexit sutarčiai Sąjunga ir Jungtinė Karalystė pradėjo antrąjį derybų etapą, kurio metu turi būti pasirašytas naujas susitarimas dėl ateities santykių. Šiuo tikslu 2020 m. vasario 25 d. buvo priimtos derybų dėl naujos partnerystės su Jungtine Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalyste gairės (toliau – **Gairės**)¹¹² apibrėžiančios pagrindinius principus ir siekiamus tikslus atskirose Sąjungos reglamentavimo srityse. Vis dėlto, Gairėse nėra aiškiai įvardinta kokio susitarimo turi būti siekiama asmenų judėjimo srityje¹¹³, tačiau tikėtinas tokio susitarimo turinys gali būti nusakomas iš Gairėmis įtvirtintų tolimesnės partnerystės principų, kuriais numatoma, jog ir toliau turi būti siekiama užtikrinti valstybių narių ir Jungtinės Karalystės santykių abipusiškumą ir nediskriminavimą dėl naujų susitarimų, susijusių su fizinių asmenų judėjimu po pereinamojo laikotarpio, kartu užtikrinant, kad toks susitarimas nereikštų analogiškų teisių Jungtinei Karalystei kaip valstybei narei (taigi ir jos piliečiams) suteikimo¹¹⁴. Šiuos ir Politinėje Deklaracijoje išskeltus tikslus atspindi ir 2020 m. kovo 18 d. susitarimo dėl naujos partnerystės su Jungtine Karalyste projektas¹¹⁵ (toliau – **Susitarimo projektas**).

Susitarimo projektas apima pagrindines būsimo bendradarbiavimo sritis (pvz. prekybą, ekonomiką ir t.t.). Tarp šių sričių taip pat išskiriami ir asmenų judėjimo klausimai. Manytina, kad asmenų judėjimo klausimų įtraukimas į Susitarimo projektą neabejotinai reiškia, jog šiai sričiai yra teikiamas prioritetas ir turi būti priimti konkretūs sprendimai dėl asmenų judėjimo po pereinamojo laikotarpio pabaigos. Vis dėlto, Sutarimo projekte šie klausimai yra aptariami itin maža apimtimi. Susitarimo projektu yra siūloma įtvirtinti abipusį tikslą pasiekti (papildomą) bendrą susitarimą dėl judėjimo tarp Sąjungos ir Jungtinės Karalystės ir užtikrinti šio susitarimo abipusiškumą bei valstybių narių nediskriminavimą vadovaujantis vienodo

---

¹¹² 2020 m. vasario 25 d. Vadovų tarybos derybų dėl naujos partnerystės su Jungtine Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalyste gairės nr. 5870/20, 10 punktas [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.consilium.europa.eu/media/42736/st05870-ad01re03-en20.pdf>>.

¹¹³ *Ibidem*, 9 skyrius.

¹¹⁴ *Ibidem*, 10 punktas.

¹¹⁵ 2020 m. kovo 18 d. Europos Komisijos, Specialiosios santykių su Jungtine Karalyste grupės susitarimo dėl naujos partnerystės su Jungtine Karalyste projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/200318-draft-agreement-gen.pdf?fbclid=IwAR27oQ0gF09Zp1hG4m6KPvEWcZk90-TmkfUVImXRGhkSvtHVaONjBrrLHnY>>.

požiūrio principais.¹¹⁶ Kartu yra siūloma nustatyti procedūrinės, su asmenų judėjimu susijusias, taisykles. Konkrečiai, Susitarimo projektu yra numatyta suteikti teisę Sąjungos ir Jungtinės Karalystės piliečiams laikinai¹¹⁷ reziduoti Sąjungos valstybėje narėje ar Jungtinėje Karalystėje be papildomų administracinių ribojimų bei numatomos galimos šios teisės išimtis¹¹⁸. Be to, Susitarimo projektu numatoma įtvirtinti abipuses laikino atvykimo ir apsigyvenimo teises Sąjungos ir Jungtinės Karalystės piliečiams turintiems studento, tyrėjo, praktikanto ar tarptautinių mainų dalyvio statusą bei jų šeimos nariams.¹¹⁹ Papildomos teisės judėti kartu su šeima numatytos ir bendrovės viduje perkeliamų asmenų atžvilgiu.¹²⁰ Autoriaus nuomone, toks reguliavimas iš esmės patenkina Politinėje deklaracijoje bei Gairėse iškeltus Sąjungos ir Jungtinės Karalystės ateities bendradarbiavimo principus ir tikslus, tačiau numatomos taikyti taisyklės palieka itin daug vietos interpretacijai tarptautinių šeimų judėjimo srityje. Todėl manytina, kad Susitarimo projekte pateikti (siūlomi) sprendimai nėra pakankami.

Visų pirma, atkreiptinas dėmesys, kad Brexit sutarties 39 straipsnyje yra numatyta garantija, jog Brexit sutartimi tarptautinių šeimų nariams suteiktos teisės ir statuso apsauga yra taikytina visą gyvenimą, išskyrus atvejus, kai jie nebeatitinka Brexit sutarties nustatytų sąlygų. Taip pat, Susitarimo projektu yra numatomas abipusis įpareigojimas ir toliau tinkamai įgyvendinti Brexit sutarties nuostatas¹²¹. Tačiau, kaip jau aptarta aukščiau, Brexit sutartimi nėra išsprendžiamas visų tarptautinių šeimų narių statuso klausimas.

Autoriaus nuomone, atsižvelgiant į kompleksinę ekonominę, politinę ir teisinę Brexit kontekstą, tam, kad būtų įgyvendinami Brexit ir post-Brexit proceso metu iškelti Sąjungos ir Jungtinės Karalystės tikslai, visų pirma, nauju susitarimu turėtų būti numatytas specialus tarptautinių šeimų narių statusas priimančiojoje valstybėje (nepriklausomai ar tai būtų Jungtinė Karalystė ar kita Sąjungos valstybė narė), apimantis asmenų, užsiregistravusių ar atlikusių registracijai prilyginimas procedūras priimančiojoje valstybėje, teisių ir statuso turinys. Kaip jau minėta aukščiau, autoriaus nuomone, šiuo metu taikytinas Jungtinės Karalystės gyventojų arba būsimo gyventojų statusas gali būti prilyginamas „savarankiškam“ gyvenimui Jungtinės Karalystės teritorijoje, taigi apriboja ir šią pareigą įgyvendinusio asmens galimybes ginti savo teises. Be to, tokio statuso suteikimu asmenys galimai yra skatinami tapti Jungtinės Karalystės

---

¹¹⁶ Susitarimo projekto MOBI.1 ir MOBI.3 straipsniai.

¹¹⁷ Iki 3 mėnesių per 6 mėnesių laikotarpį.

¹¹⁸ Susitarimo projekto MOBI 4 straipsnis.

¹¹⁹ Susitarimo projekto MOBI.5 straipsnis; Susitarimo projekto priedai MOBI-1 ir SERVIN-5.

¹²⁰ Susitarimo projekto priedas SERVIN-5.

¹²¹ Susitarimo projekto COMPROV.18 straipsnis.

piliečiais. Tokios pasekmės galimos ir valstybėms narėms priėmus sprendimą taikyti analogiškas ar panašias priemones. Iš vienos pusės, pažymėtina, kad net 23 Sąjungos valstybės narės ir Jungtinė Karalystė pripažįsta dvigubos pilietybės institutą¹²², taigi pastarųjų atveju tarptautinių šeimų nariai didžiąja dalimi atvejų turi galimybę išsaugoti pirminę pilietybę ir įgyti Sąjungos valstybės narės pilietybę (įskaitant, Jungtinės Karalystės piliečiai), tokiu būdu užtikrinant galimybę ir toliau naudotis Sąjungos piliečio teisėmis. Tačiau, likusių šešių valstybių narių¹²³ nacionalinės nuostatos reikalauja, kad įgijus pilietybę būtų atsisakyta iki tol buvusios pilietybės¹²⁴. Taigi, esant tokiems nacionalinių reglamentavimų skirtumams, susidaro situacija, kuomet tarptautinių šeimų nariai analogiškoje situacijoje gali būti traktuojami skirtingai ir pastarųjų statusas, kylantis iš Sąjungos reglamentavimo, gali skirtis priklausomai nuo natūralizacijos valstybės. Todėl manytina, kad nauja sutartimi turėtų būti aiškiai apibrėžtas ir papildomas specialus asmenų ir jų šeimos narių, natūralizacijos būdu įgijusių Jungtinės Karalystės ar kitos valstybės narės pilietybę, statusas. Taip pat, manytina, kad tiek Sąjunga tiek Jungtinė Karalystė, sąžiningai laikydamosi iš anksto numatytų tarpusavio bendradarbiavimo principų, nauju sutarimu, turėtų priimti atitinkamus sprendimus užtikrinančius ir tarptautinių šeimų narių teisę į apsaugą nuo išsiuntimo.

Vis dėlto, nors ir Sutarties projektu nėra nustatomas konkretus tarptautinių šeimų narių teisinis statusas ir teisių turinys, tačiau juo yra apibrėžiami ateities santykiai kylantys iš procesinių, su tarptautinių šeimų judėjimu susijusių, klausimų sprendimu. Konkrečiai, Sutarties projekto MOBI.7 straipsniu numatoma glaudaus bendradarbiavimo sąlyga santuokos, tėvų atsakomybės ir kitose iš šeimos santykių kylančiose srityse pagal šeimos teisės sritį reglamentuojančius tarptautinius aktus (Hagos konvencijas).

Apibendrinant, nustatyti Sąjungos ir Jungtinės Karalystės ateities bendradarbiavimo principai labai abstrakčiai apibrėžia būsimo naujo susitarimo turinį, tačiau remiantis iš anksto numatytais Sąjungos ir Jungtinės Karalystės tolimesnio bendravimo ketinimais ir įvertinus Sutarties projektu numatomų (siūlomų) nuostatų turinį laikytina, kad tarptautinių šeimų ir jų narių statusas ir teisės taip pat patenka į naujojo susitarimo turinį. Įvykus šiam scenarijui iš tarptautinių šeimų narių neturėtų būti atimta iki šiol galiojusi apsauga ir Sąjungos suteiktos

---

¹²² KOSTAKOPOULOU, D. *Scala Civium: Citizenship Templates Post-Brexit and the European Union's Duty to Protect EU Citizens*. *Journal of Common Market Studies*, t. 56, 2018, p. 861.

¹²³ Estija, Lenkija, Nyderlandai ir Lietuva.

¹²⁴ KOSTAKOPOULOU, D. *Scala Civium: Citizenship Templates Post-Brexit and the European Union's Duty to Protect EU Citizens*. *Journal of Common Market Studies*, t. 56, 2018, p. 861.

teisės, tačiau pastarosioms turi būti suteiktas specialus statusas užtikrinantis visų tarptautinių šeimų narių teisėtų interesų apsaugą ir jų statuso tęstinumą.

3.3. Vienodas Brexit nuostatų aiškinimas ir taikymas

Nors visa tai, kas minėta aukščiau, sudaro pagrįstą lūkestį turėti aiškiai apibrėžtas taisykles, taikytinas po Jungtinės Karalystės išstojimo iš Sąjungos, manytina, kad susiklosčius ypatingoms aplinkybėms negali būti atmetama ir galimybė, jog ilgainiui sutartiniai santykiai gali tapti neveiksmingi. Kitaip tariant, nepaisant Brexit specifikos ir ES Sutarties 50 straipsnio nuostatų, Brexit sutarties, minėtos Politinės deklaracijos ir naujojo susitarimo priėmimas nebūtinai reiškia, kad bus tinkamai laikomasi jų nuostatų. Autoriaus nuomone, įvertinus Jungtinės Karalystės išstojimo iš Sąjungos motyvus, Brexit sutarties (ir ateityje – naujojo susitarimo) nuostatų, susijusių su asmenų mobilumu, taigi ir tarptautinių šeimų judėjimu, įgyvendinimo klausimas yra ypač jautrus, todėl Brexit reglamentavimas, be kita ko, turi apimti ir priemones, skirtas užtikrinti vienodą ir nuoseklų, su tarptautinių šeimų judėjimu susijusių, nuostatų aiškinimą ir taikymą Sąjungos ir Jungtinės Karalystės lygiu.

Visų pirma pažymėtina, kad Brexit sutarties 4 straipsnio 1 dalis numato, kad Brexit sutarties nuostatos ir pagal Brexit sutartį taikytina Sąjungos teisė Jungtinės Karalystės atžvilgiu ir jos teritorijoje turi tokią pačią teisinę galią kaip ir Sąjungoje ir jos valstybėse narėse. Tai reiškia, kad Brexit sutartis yra tiesioginio veikimo, taigi, šalys, kurių teisės nustatomos Brexit susitarimu, yra įgalintos ginti savo teises remiantis šia sutartimi tiek Jungtinės Karalystės, tiek Sąjungos valstybių narių teismuose. Autoriaus nuomone, ši nuostata reiškia ir tai, kad aiškinant tarptautinių šeimų narių teisių turinį Brexit reglamentavimo kontekste, Brexit sutarčiai turėtų būti teikiama pirmenybė. Pažymėtina, kad minėto Brexit sutarties 4 straipsnio 2 dalis įtvirtina garantiją, jog Brexit sutarties ir Sąjungos teisės aktų, į kuriuos yra daromos nuorodos, taikymas Jungtinėje Karalystėje turi būti užtikrintas vidaus pirminės teisės aktais. Kitaip tariant, Jungtinė Karalystė yra įsipareigojusi užtikrinti šių nuostatų taikymo pirmenybę visoje Jungtinėje Karalystėje. Tuo tarpu, analogiška garantija Sąjungos valstybių narių atžvilgiu nėra numatyta, tačiau manytina, kad Brexit sutarties taikymo pirmenybė sprendžiant tarptautinių šeimų judėjimo klausimus, susijusius su Jungtine Karalyste, Sąjungos valstybių teismuose, gali būti kildinama iš pačios Brexit specifikos. Kaip minėta, Brexit sutartis yra priimta ES sutarties 50 straipsnio pagrindu ir yra skirta apibrėžti išstojančios valstybės ir Sąjungos tarpusavio

santykius. Kitaip tariant, išstojimo sutartimi iš esmės yra apibrėžiamas Sąjungos ir išstojančios valstybės santykis ir ribos kartu užtikrinant ir įtvirtinant išstojančiosios valstybės savarankiškumą. Todėl, autoriaus nuomone, Brexit sutartis yra laikytina pirminės Sąjungos teisės šaltiniu (sutartimi), taigi turi ir taikymo viršenybę prieš Direktyvos nuostatas ar nacionalinės Sąjungos valstybės narės teisės aktus. Be to, primintina, kad valstybių narių pareiga įgyvendinti Brexit sutarties (ir tikėtina ateityje – sutarties dėl ateities santykių) nuostatas ir jas taikyti kyla ir iš pačios valstybės narės narystės Sąjungoje fakto ir Sąjungos aktų privalomumo. Taigi kilus ginčui dėl Brexit sutarties nuostatų aiškinimo ir taikymo, teismai turėtų vadovautis visų pirma Brexit sutarties, o ne nacionalinės ar Sąjungos teisės įtvirtintomis nuostatomis.

Pagal bendrąją taisyklę Sąjungos valstybės narės teismuose kilus ginčui, kuris yra susijęs su Sąjungos reglamentavimu, klausimai dėl Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo ginčo valstybės narės teismo sprendimu gali būti sprendžiami ESTT. Atitinkamai, atsižvelgiant į aukščiau aptartą Brexit reglamentavimo specifiką, Sąjungos valstybės narės teismui susidūrus su Brexit sutarties (o ateityje ir naujojo susitarimo) nuostatų taikymo ar aiškinimo klausimais, siekiant užtikrinti vienodą šių nuostatų taikymą ir aiškinimą visos Sąjungos lygiu, pastarieji taip pat galėtų būti sprendžiami ESTT. Tuo tarpu, atsižvelgiant į tai, kad po Brexit sutarties priėmimo Jungtinė Karalystė Sąjungos reglamentavimo atžvilgiu tapo trečiąja šalimi, vadovaujantis Brexit sutarties nuostatomis, Jungtinė Karalystė turėtų būti informuojama apie valstybės narės nacionalinio teismo sprendimą kreiptis į ESST ir Jungtinei Karalystei turi būti suteikiama teisė dalyvauti konkrečioje byloje¹²⁵. Be to, Brexit sutartimi taip pat numatoma galimybė kreiptis į ESTT dėl klausimų, susijusių su piliečių, taigi ir tarptautinių šeimų, teisių įgyvendinimu ir Jungtinės Karalystės teismams, kai šie klausimai yra keliami bylose, kurios yra pradamos per 8 metus nuo pereinamojo laikotarpio pabaigos.¹²⁶ Šiuo atveju priimtas ESTT sprendimas įgys tokią pačią teisinę galią kaip ir sprendimai priimami pagal valstybių narių paklausimus, tiek Jungtinėje Karalystėje, tiek ir Sąjungos valstybėse narėse.

Be to, vadovaujantis Brexit sutarties 163 straipsniu, ESTT ir Jungtinės Karalystės aukščiausieji teismai taip pat yra įpareigoti palaikyti nuoseklų tarpusavio dialogą. Tačiau, manytina, šių nuostatų įtvirtinimas savaimė nėra pakankama priemonė, garantuojanti, kad Brexit sutarties nuostatos, susijusios su tarptautinių šeimų judėjimu, bus aiškinamos ir

---

¹²⁵ Brexit sutarties 161 straipsnis.

¹²⁶ Brexit sutarties 158 straipsnis.

taikomos vienodai Sąjungos ir Jungtinės Karalystės administracinių, teisminių ir kitų institucijų lygiu. Kaip jau minėta, tiek Sąjunga tiek Jungtinė Karalystė pripažįsta, kad susitarimai dėl Jungtinės Karalystės išstojimo iš Sąjungos negali lemti analogiškų teisių ir pareigų, kokios yra nustatomos Sąjungos valstybėms narėms, t. y. akcentuojamas išstojančiosios valstybės narės savarankiškumas. Šiuo atveju Jungtinės Karalystės kreipimasis į ESTT ir numatytas ESTT sprendimo privalomumas, autoriaus nuomone, gali būti suprantamas kaip tam tikro lygio Jungtinės Karalystės teisminės sistemos savarankiškumą ribojanti priemonė, kurios, dėl šios priežasties, Jungtinė Karalystė gali vengti. Todėl vien tokios teisės suteikimas savaime negarantuoja, kad bus tinkamai užtikrintos tarptautinių šeimų judėjimo teisės Jungtinėje Karalystėje ir išlieka rizika, kad Brexit sutartis Jungtinės Karalystės ir Sąjungos valstybių narių gali būti aiškinama ir interpretuojama skirtingai. Taigi siekiant nuoseklaus Brexit sutarties nuostatų aiškinimo turi būti imamasi papildomų priemonių.

Pastebėtina, kad Brexit sutartimi yra numatoma, jog mažiausiai 8 metus nuo pereinamojo laikotarpio pabaigos, Brexit sutarties nuostatų taikymas Jungtinėje Karalystėje bus stebimas nepriklausomos institucijos, kuriai yra suteikta iniciatyvos teisė pradėti tyrimus dėl įtariamų Jungtinės Karalystės pažeidimų ir tirti Sąjungos piliečių bei jų šeimos narių skundus.¹²⁷ Ši institucija taip pat yra įgaliota iškelti bylą Jungtinės Karalystės kompetentingame teisme¹²⁸, kurioje gali dalyvauti ir teikti pastabas Europos Komisija¹²⁹. Be to, pažymėtina, kad Jungtinės Karalystės teisminės ir administracinės institucijos yra įpareigos, aiškinant ir taikant Brexit sutarties nuostatas, tinkamai atsižvelgti į ESTT praktiką, suformuotą net ir po pereinamojo laikotarpio pabaigos.¹³⁰ Taigi, nors ir kilus ginčui dėl Brexit nuostatų taikymo ir aiškinimo, jo išsprendimas yra priklausomas nuo nacionalinių (Jungtinės Karalystės) subjektų, Brexit susitarimo nuostatos nepaneigia Sąjungos intereso užtikrinti nuoseklų Brexit reglamentavimo aiškinimą ir teisėtų interesų, kilusių iš Sąjungos pilietybės, įgyvendinimą ir numato papildomas priemones šiam interesui įgyvendinti. Vis dėlto, sutiktina su Europos Parlamento narių nuomone, kad minėta Jungtinėje Karalystėje formuojama institucija gali kelti abejonių dėl nepriklausomumo, taigi, tolimesnių derybų dėl naujojo susitarimo metu, papildomai galėtų būti sprendžiama ir dėl bendros Sąjungos ir Jungtinės

---

¹²⁷ Brexit sutarties 159 straipsnis.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ Brexit sutarties 162 straipsnis.

¹³⁰ Brexit sutarties 4 straipsnio 5 dalis.

Karalystės struktūros, skirtos prižiūrėti Brexit (ir post-Brexit) nuostatų įgyvendinimą ir aiškinimą, sukūrimo.¹³¹

Tuo tarpu, kaip jau minėta aukščiau, šio magistro darbo rengimo metu nėra pasiektas galutinis naujas susitarimas dėl Sąjungos ir Jungtinės Karalystės ateities teisinių santykių, o paskelbtas Susitarimo projektas nenuostato kaip ir koku būdu turėtų būti užtikrintas vienodas Brexit reglamentavimo taikymas ir aiškinimas po naujojo susitarimo priėmimo. Tačiau pastebėtina, kad, kaip jau minėta, Susitarimo projektu yra daromos nuorodos į Brexit sutarties nuostatų tinkamą taikymą. Be to, Brexit sutartis įtvirtina garantiją dėl Brexit sutartimi suteiktų teisių piliečiams ir jų šeimoms nariams taikymo visą gyvenimą, o nuostatos, susijusios su vienodu Brexit sutarties aiškinimu ir taikymu, įtvirtina priemones, taikytinas ilgesnį nei pereinamasis laikotarpis laiko tarpą. Taigi aukščiau aptartos Brexit sutarties nuostatos, skirtos užtikrinti vienodą ir nuoseklų Brexit sutarties nuostatų taikymą ir aiškinimą, turėtų būti taikomos ir po naujo susitarimo dėl ateities santykių sudarymo.

Apibendrinant, Brexit sutartimi yra numatyta galimybė ginti šia sutartimi tarptautinėms šeimoms suteikiamas teises ir teisėtus interesus. Taip pat, Brexit sutartis įtvirtina lygiavertę pareigą tiek Sąjungai tiek Jungtinei Karalystei vykdyti Brexit sutartimi priištus įsipareigojimus ir prievolę užtikrinti nuoseklų bendradarbiavimą siekiant užtikrinti vienodą Brexit nuostatų aiškinimą ir taikymą teisminių, administracinių ir kitų institucijų lygiu.

---

¹³¹ 2020 m. sausio 15 d. pranešimas spaudai „*EP ragina užtikrinti piliečių teises po „Brexit“*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.europarl.europa.eu/news/lt/press-room/20200109IPR69901/ep-ragina-uztikrinti-pilieciu-teises-po-brexit>>.

IŠVADOS

1. Nei tarptautinė teisė, nei ES Sutarties 50 straipsnio nuostatos, leidžiančios savanorišką valstybės pasitraukimą iš sutartinių santykių, nenustato, kaip ir kokia apimtimi turi būti apibrėžiamas tolimesnis buvusių ES sutarčių šalių santykis po valstybės narės pasitraukimo. Kiekvienu atveju turi būti vertinama santykių specifika ir išskiriamos konkrečios probleminės sritys, galinčios riboti tam tikrų teisių taikymą ir įgyvendinimą ateityje, ir, atitinkamai, turi būti sprendžiama dėl pastarųjų vėlesnio įgyvendinimo galimybių ir (arba) ribojimo. Brexit procese viena iš sričių, dėl kurių buvo būtina nuspręsti dėl konkretaus reguliavimo, yra tarptautinių šeimų statusas ir galimi jo pokyčiai, todėl Brexit sutartimi turėjo būti sutarta dėl pastarųjų santykių apibrėžimo ir apimties ateities santykiuose.
2. Sąjungoje yra pripažįstama Sąjungos piliečių teisė laisvai judėti valstybių narių teritorijoje, kuri gali būti efektyviai įgyvendinama tik tuo atveju, kai analogiškos teisės yra suteikiamos ir Sąjungos piliečių šeimos nariams. Todėl nors Sąjungai nėra suteikta kompetencija priimti teisės aktus šeimos teisinių santykių reglamentavimo srityje, Sąjungos pilietybės ir iš jos kildinamų teisių suteikimas Sąjungos piliečiams įpareigoja Sąjungą užtikrinti ir teisėtus savo piliečių interesus būti lydimiems šeimos narių bei leisti prie jų prisijungti, o valstybės narės, laikydamosi Sąjungos reguliavimo, yra įpareigtos maksimaliai harmonizuoti migracijos taisykles, kad pastarosios atitiktų Sąjungos nuostatas, leidžiančias tarptautinėms šeimoms laisvai judėti Sąjungoje bei užtikrinančias atskirų šeimos narių teisių efektyvų įgyvendinimą. Šiuo tikslu pagrindinės tarptautinėms šeimoms suteikiamos teisės gali būti skirstomas į dvi dalis: materialiosios, leidžiančios atvykti, apsigyventi ir likti Sąjungoje, ir procesines, kuriomis siekiama pašalinti judėjimo sukeltą pasekmes, kurios gali būti nulemtos judėjimo teisių panaudojimo.
3. Sąjungos ir Jungtinės Karalystės santykiai po išstojimo taikytinų taisyklių atžvilgiu gali būti išskiriami į du etapus: santykiai pereinamuoju laikotarpiu ir santykiai po pereinamojo laikotarpio. Pereinamuoju laikotarpiu tarptautinių šeimų santykiai yra reglamentuojami tiek Sąjungos teisės, tiek Brexit sutarties nuostatomis. Tuo tarpu po pereinamojo laikotarpio, priklausomai nuo Sąjungos ir Jungtinės Karalystės derybų proceso, tarptautinių šeimų santykiai gali būti reglamentuojami skirtingai. Išskirtinos dvi galimos tolimesnių santykių reglamentavimo alternatyvos: 1) po pereinamojo laikotarpio Jungtinės Karalystės

ir Sąjungos teisiniai santykiai ir toliau bus reglamentuojami Brexit sutarties nuostatomis bei Sąjungos teisės, į kurią daromos nuorodos Brexit sutartimi, arba 2) bus pasiektas naujas tarpusavio susitarimas.

4. Tarptautinių šeimų teisių turinys kiekviename Jungtinės Karalystės išstojimo iš Sąjungos etape skiriasi. Konkrečiai, pereinamuoju laikotarpiu taikytinas reglamentavimas neturi įtakos iki Brexit galiojusių tarptautinių šeimų statusą apibrėžiančių materialinių ir procesinių teisių turiniui ir taikymui, o po pereinamojo laikotarpio tarptautinių šeimų teisių turinys keisis taip:
  - a. susiklosčius aplinkybėms, jog iki pereinamojo laikotarpio pabaigos nebus pasiektas naujas susitarimas, dauguma iki Brexit galiojusių materialiuųjų teisių, visų pirma judėti ir apsigyventi valstybėje narėje, bus taikomos analogiškomis arba geresnėmis sąlygomis. Taip pat ir toliau bus užtikrinamas tarptautinių šeimų teisiniams santykiams taikomų procesinių nuostatų taikymas visų ginčų, pradėtų iki pereinamojo laikotarpio pabaigos, atžvilgiu. Tačiau yra numatomi ir papildomi apribojimai: po pereinamojo laikotarpio yra siaurinama šeimos nariams Sąjungos suteikta apsauga nuo išsiuntimo iš valstybės teritorijos, taip pat, po pereinamojo laikotarpio nebebus taikomi jurisdikcinius, kolizinius ir kitus procesinius klausimus reglamentuojantys Sąjungos teisės aktai, arba;
  - b. iki pereinamojo laikotarpio pabaigos pasiekus naują susitarimą dėl Sąjungos ir Jungtinės Karalystės tarpusavio ateities santykių, remiantis iš anksto numatytais Sąjungos ir Jungtinės Karalystės tolimesnio bendravimo ketinimais, darytina prielaida, kad tarptautinių šeimų nariams turi būti ir toliau užtikrinamas suteiktų teisių tęstinumas ir maksimali iki pereinamojo laikotarpio pabaigos galiojusi teisinė apsauga.
5. Keičiantis tarptautinių šeimų nariams suteiktų teisių turiniui bei suteiktai apsaugai, keisis ir jų teisinis statusas. Pereinamuoju laikotarpiu Sąjungos piliečiai, Jungtinės Karalystės piliečiai ir jų šeimos nariai ir toliau išlaiko iki Brexit turėtą Sąjungos piliečio ir Sąjungos piliečio šeimos nario statusą. Taigi šiuo laikotarpiu tarptautinių šeimų narių statusas nesikeis, išskyrus atvejus kuomet, toks pasikeitimas gali būti nulemtas aktyvių tarptautinės šeimos narių veiksmų (registracijos gyventojų statusui įgyti Jungtinėje Karalystėje). Tuo tarpu tarptautinių šeimų ir jos narių teisinis statusas po pereinamojo laikotarpio gali keistis priklausomai nuo taikytino ateities santykių modelio, šeimos nario pilietybės ir teisių įgyvendinimo vietos. Vertinant šeimos nariui suteikiamą statusą po pereinamojo laikotarpio, privalu atsižvelgti ir į papildomus veiksnius: 1) specialių procedūrų registruotis

gyventojui nustatymą (šiuo metu privalomas tokios registracijos taikymas po pereinamojo laikotarpio taikytinas tik Sąjungos piliečiams ir jų šeimos nariams Jungtinėje Karalystėje); ir 2) specialaus statuso (ne)suteikimą nauju sutarimu dėl ateities santykių. Atitinkamai darytina prielaida, kad tarptautinių šeimų narių teisinis statusas po pereinamojo laikotarpio gali keistis taip:

- a. Jungtinės Karalystės piliečiai, kurie yra Sąjungos piliečio šeimos nariai, valstybėse narėse ir toliau bus laikomi Sąjungos piliečiais arba šeimos nariais pagal Brexit sutarties nuostatas arba jiems bus suteikiamas specialus statusas naujuoju susitarimu;
  - b. Sąjungos piliečiai, reziduojantys Jungtinėje Karalystėje, nepriklausomai nuo to, ar jie iki pereinamojo laikotarpio pabaigos naudojosi šeimos nario ar Sąjungos piliečio judėjimo teisėmis, bus laikomi Jungtinės Karalystės gyventojais arba būsimais gyventojais pagal Jungtinės Karalystės nacionalinėje teisėje įgyvendinamą specialų registracijos modelį, arba jiems bus suteikiamas specialus statusas naujuoju susitarimu;
  - c. trečiųjų šalių piliečiai, pereinamuoju laikotarpiu naudojęsi šeimos nario statusu ir reziduojantys Jungtinėje Karalystėje, bus laikomi Jungtinės Karalystės gyventojais arba būsimais gyventojais pagal Jungtinės Karalystės nacionalinėje teisėje įgyvendinamą specialų registracijos modelį, arba jiems bus suteikiamas specialus statusas naujuoju susitarimu. Taip pat keičiasi ir trečiųjų šalių piliečių, rezidavusių Sąjungoje kaip Jungtinės Karalystės piliečio (iki Brexit – Sąjungos piliečio) šeimos nariai, statusas: po pereinamojo laikotarpio šie asmenys gali būti traktuojami kaip šeimos nariai pagal Brexit sutartį arba jų atžvilgiu taip pat gali būti taikomas specialus statusas naujuoju susitarimu.
6. Brexit reglamentavimu yra įtvirtina lygiavertė Sąjungos ir Jungtinės Karalystės pareiga vykdyti Brexit nuostatomis įtvirtintus įsipareigojimus ir bendradarbiauti siekiant užtikrinti vienodą šių nuostatų aiškinimą ir taikymą teisminių, administracinių ir kitų institucijų lygiu.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Teisės norminiai aktai

1.1. Tarptautiniai teisės aktai

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995-05-16, nr. 40-987.
2. Europos socialinė chartija (pataisyta). *Valstybės žinios*, 2001-06-08, nr. 49-1704.
3. Konvencija dėl vaikų grobimo civilinių aspektų. *Valstybės žinios*, 2002-05-22, nr. 51-1932.
4. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*, 2002-02-06, nr. 13-480.
5. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002-08-02, nr. 77-3288.
6. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas nr. 4, užtikrinantis tam tikras teises ir laisves, ne tik tas, kurios jau įtvirtintos Konvencijoje ir jos Protokole nr. 1, iš dalies pakeistas Protokolu nr. 11. *Valstybės žinios*, 2011-12-22, nr. 156-7392.
7. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas nr. 7, iš dalies pakeistas Protokolu nr. 11. *Valstybės žinios*, 2011-12-22, nr. 156-7394.

1.2. Europos Sąjungos teisės aktai

8. Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties suvestinė redakcija, *OL 2016 m., serija C*, nr. 203, p. 1.
9. Europos Sutarties suvestinė redakcija, *OL, 2016 m., serija C*, nr. 202, p. 13.
10. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, *OJ, 2016 m. serija C*, nr. 202, p. 389.
11. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, *OL, 2012 m., serija C*, nr. 326, p. 47.
12. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį pasirašyta Lisabonoje, *OL, 2007 m. gruodžio 13 d., serija C*, nr. 306, p. 1.
13. Susitarimas dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos, *OL, 2020 m., serija L*, nr. 29, p. 7.

14. 1990 m. birželio 28 d. Tarybos Direktyva dėl teisės apsigyventi, *OL, 1990 m. specialusis leidimas*, 1 skyrius, 1 tomas.
15. 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, *OL, 2003 m., serija L*, nr. 338, p. 1.
16. 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB, *OJ, 2004 m., serija L*, nr. 158, p. 77.
17. 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje, *OL, 2009 m., serija L*, nr. 7, p. 1.
18. 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo, *OL, 2012 m., serija L*, nr. 201, p. 107.
19. Politinė deklaracija, kuria nustatomi Europos Sąjungos ir Jungtinės Karalystės būsimų santykių pagrindiniai principai 2020/C 34/01, *OL, 2020 m., serija C*, leidimas 34, p. 1.

1.3. Jungtinės Karalystės teisės aktai

20. Santuokos (tos pačios lyties poros) statutas, 2013 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 19 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/30/contents/enacted/data.htm>>.

2. Specialioji literatūra

21. DAGILYTE, E., *et al.* Expulsion and EU Citizenship. *Nijmegen Migration Law Working Papers Series*, nr. 2017/02, 2017.
22. ČAPETA, T. Brexit and the EU Constitutional Order: A three Act Tragedy. *Croatian Yearbook of European Law & Policy*, t. 12, nr. 1, 2016.

23. HARHOFF, F. Greenland's Withdrawal from the European Communities. *Common Market Law Review*, 20 t., l. 1, 1983.
24. HERBST, J. Observations on the Right to Withdraw from the European Union: Who are the „Masters of the Treaties“?. Iš DANN, P., ir RYNOWSKY, M. The Unity of the European Constitution. *Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht*, nr. 186, 2006.
25. HUGHES, K. Brexit and the Right to Remain of EU Nationals. *Public Law, Forthcoming; University of Cambridge Faculty of Law Research Paper*, nr. 45, 2017.
26. HUYSMANS, M. Enlargement and exit: The origins of Article 50. *European Union Politics* nr. 20(2), 2019.
27. JACOBS, F. G. Citizenship of the European Union — A Legal Analysis. *European Law Journal*, t. 13, l. 5, 2007.
28. KOSTAKOPOULOU, D. Scala Civium: Citizenship Templates Post-Brexit and the European Union's Duty to Protect EU Citizens. *Journal of Common Market Studies*, t. 56, 2018.
29. KRALER, A ir BONIZZONI, P. Gender, civic stratification and the right to family life: problematising immigrants' integration in the EU. *International Review of Sociology*, nr. 20:1, 2010.
30. KRALER, A. *Civic Stratification, Gender and Family Migration Policies in Europe. Final Report*. Vienna: International Centre for Migration Policy Development (ICMPD), 2010.
31. KRUMA, K. Family Reunification. A tool to shape the concept of EU citizenship. Iš *The Right to Family Life in the European Union*. S.l.: Routledge Research in EU Law, 2017
32. LYSEN, G. Article 50 EU Treaty: Is the „ever closer union“ cracking? *Working Paper Series / Juridiska institutionen*, nr. 2016:3, 2016.
33. OLIVER, T. Europe without Britain. Assessing the Impact on the European Union of a British Withdrawal. *Stiftung Wissenschaft und Politik*. Berlynas, 2013.
34. PORTES, J. Immigration, Free Movement and the EU Referendum. *National Institute Economic Review*, nr. 236(1), 2016.
35. REINISCH, A. *Essentials of EU Law, Second Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
36. TORRES PEREZ, A. The right to family life as a bar to the expulsion of third country nationals in European Union. Iš *The Right to Family Life in the European Union*. S.l.: Routledge Research in EU Law, 2017.

37. WAELI, DE H. The European Union on the Road to a New Legal Order - The Changing Legality of Member State Withdrawal. *Tilburg Foreign Law Review*, nr. 12(2), 2004.

3. Teismų praktika

3.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika

38. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2019 m. sausio 11 d. nutarimas „*Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, nr. KT3-N1/2019. *Teisės aktų registras*, 2019-01-11, nr. 439.

3.2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika

39. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1963 m. vasario 5 d. sprendimas *Van Gend en Loos* 26/62, EU:C:1963:1.

40. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1989 m. gegužės 18 d. sprendimas *Taryba prieš Vokietija* 249/86, EU:C:1989:204.

41. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas *Baumbast ir R.* C-413/99, EU:C:2002:493.

42. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2004 m. spalio 19 d. sprendimas *Chen* C-200/02, EU:C:2004:639.

43. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. gruodžio 11 d. sprendimas *Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie prieš R. N. G. Eind* C-291/05, EU:C:2007:771.

44. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2008 m. liepos 11 d. sprendimas *Rinau prieš Rinau* C-195/08 PPU, EU:C:2008:406.

45. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2008 m. liepos 25 d. sprendimas *Blaise Baheten Metock ir kt.* C-127/08, EU:C:2008:449.

46. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. vasario 23 d. sprendimas *Teixeira* C-480/08, EU:C:2010:83.

47. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. vasario 23 d. sprendimas *Ibrahim* C-310/08, EU:C:2010:80.

48. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2011 m. kovo 8 d. sprendimas *Zambrano* C-34/09, EU:C:2011:124.
49. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2011 m. lapkričio 15 d. sprendimas *Dereci ir kt.* C-256/11, EU:C:2011:734.
50. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 m. gruodžio 10 d. sprendimas *Wightman ir kt.* C-621/18, EU:C:2018:851.
51. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 m. birželio 5 d. sprendimas *Coman ir kiti.* C-673/16, EU:C:2018:385.
52. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 m. liepos 12 d. sprendimas *Banger* C-89/17, EU:C:2018:570.

4. Kita praktinė medžiaga

53. Lietuvos statistikos departamentas. *Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 08 d.]. Prieiga per internetą: <<https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=199693>>.
54. Lietuvos statistikos departamento specialistai. *Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2017* [interaktyvus]. Vilnius, 2018.
55. 2003 m. balandžio 2 d. Europos konvento sekretoriato dokumentas CONV 648/03 dėl Sąjungos narystės [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/03/cv00/cv00648.en03.pdf>>.
56. 2017 m. lapkričio 30 d. Europos parlamentinių tyrimų tarnybos, Europos pridėtinės vertės skyriaus publikacija „*A Europe for mobile and international families*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 08 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2017\)61011](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2017)61011)>.
57. 2018 m. liepos 2 d. Europos Vadovų Tarybos leidinys „*The European Council May 2016 to June 2018*“. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018.
58. 2019 m. Europos Komisijos Užimtumo ir socialinių reikalų ir įtraukties direktorato ataskaita „*2019 Annual report on intra-EU labour mobility*“ [interaktyvus]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020 [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8242>>.

59. 2020 m. vasario 25 d. Vadovų tarybos derybų dėl naujos partnerystės su Jungtine Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalyste gairės nr. 5870/20 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.consilium.europa.eu/media/42736/st05870-ad01re03-en20.pdf>>.
60. 2020 m. sausio 15 d. pranešimas spaudai „*EP ragina užtikrinti piliečių teises po „Brexit“*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.europarl.europa.eu/news/lt/press-room/20200109IPR69901/ep-ragina-uztikrinti-pilieciu-teises-po-brex-it>>.
61. 2020 m. kovo 18 d. Europos Komisijos, Specialiosios santykių su Jungtine Karalyste grupės susitarimo dėl naujos partnerystės su Jungtine Karalyste projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/200318-draft-agreement-gen.pdf?fbclid=IwAR27oQ0gF09Zp1hG4m6KPvEWcZk90-TmkfUVImXRGhkSvtHVaNjBrrLHnY>>.
62. 2015 m. lapkričio 10 d. Jungtinės Karalystės Ministro pirmininko David Cameron laiškas „Naujas susitarimas dėl Jungtinės Karalystės reformuotoje Europos Sąjungoje“ (angl. *A New Settlement For The United Kingdom In A Reformed European Union*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/475679/Donald_Tusk_letter.pdf>.
63. 2016 m. gegužės 4 d. Lordų Rūmų Europos Sąjungos komiteto 2015-16 sesijos ataskaita nr. 11 „*The process of withdrawing from the European Union*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://publications.parliament.uk/pa/ld201516/ldselect/ldecom/138/138.pdf>>.
64. 2018 m. rugsėjo 21 d. Donald Tusk pranešimas spaudai apie derybas dėl Brexit [interaktyvus]. Pranešimų tarnyba – Tarybos generalinis sekretoriatas, Briuselis. [žiūrėta 2020 m. sausio 08 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2018/09/21/statement-by-president-donald-tusk-on-the-brex-it-negotiations/>>.
65. 2019 m. lapkričio 8 d. Britanijos vidaus reikalų ministerijos rekomendacija „*EU Settlement Scheme: EU, other EEA and Swiss citizens and their family members*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.gov.uk/government/publications/eu-settlement-scheme-caseworker-guidance>>.

66. 2020 m. vasario 20 d. Britanijos vidaus reikalų ministerijos rekomendacijos dėl imigracijos taisyklių Europos Sąjungos priedo „*Immigration Rules Appendix EU: EU, other EEA and Swiss citizens and their family members*” [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.gov.uk/guidance/immigration-rules/immigration-rules-appendix-eu>>.
67. 2020 m. kovo 24 d. Jungtinės Karalystės Bendruomenių rūmų publikacija „*The progress of the EU Settlement Scheme so far*” [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga internete; < <https://commonslibrary.parliament.uk/home-affairs/immigration/the-progress-of-the-eu-settlement-scheme-so-far/>>.
68. Informacija dėl paraiškos pateikimo dalyvauti Europos Sąjungos sprendimo schemoje (gyventojų arba būsimų gyventojų statusas) (angl. *Apply to the EU Settlement Scheme (settled and pre-settled status)*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.gov.uk/settled-status-eu-citizens-families/what-settled-and-presettled-status-means>>.

SANTRAUKA

BREXIT SUTARTIS: TARPTAUTINIŲ ŠEIMŲ JUDĖJIMAS EUROPOS SAJUNGOJE IR JUNGTTINĖJE KARALYSTĖJE

2017 m. kovo 29 d. Jungtinė Karalystė pareiškė ketinimą išstoti iš Sąjungos. Tokiu būdu buvo aktyvuotas ES Sutarties 50 straipsnis ir milijonų žmonių ir jų šeimos narių, pasinaudojusių bei besinaudojančių Sąjungos suteikiamomis teisėmis, likimai atsidūrė neapibrėžtoje situacijoje. Todėl Brexit derybų metu buvo siekiama susitarti dėl priemonių, kurios užtikrintų Jungtinėje Karalystėje reziduojančių Sąjungos piliečių ir Sąjungos valstybėse narėse reziduojančių Jungtinės Karalystės piliečių bei jų šeimos narių teises ir statusą, o 2020 m. sausio 29-30 dienomis buvo ratifikuota Brexit sutartis, kuria šių asmenų ir jų šeimos narių teisės ir statusas apibrėžtas naujai.

Magistro darbe yra siekiama išsiaiškinti kaip ir kokia apimtimi Jungtinės Karalystės išstojimas iš Sąjungos veikia tarptautinių šeimų narių teises ir statusą. Darbe atliktas išstojimo proceso reglamentavimo ir Brexit nulėmusių prižasčių tyrimas parodė, jog ES Sutarties 50 straipsnis neapibrėžia dėl kokių konkrečių teisių turi būti susitarta, tačiau Jungtinės Karalystės siekis nutraukti laisvą asmenų judėjimą lėmė, kad tarptautinėms šeimoms suteikiamų teisių turinio klausimas turėjo būti aptartas atskirai. Todėl darbe yra nagrinėjamas Sąjungos *acquis* tarptautinių šeimų judėjimo srityje ir išskiriamos pagrindinės pastarosioms suteikiamos teisės, kurios skirstomos į dvi dalis: materialiosios, leidžiančios atvykti ir išvykti, apsigyventi ir savarankiškai likti, ir procesines, kuriomis siekiama pašalinti pasekmes, kurios gali būti nulemtos judėjimo teisių panaudojimo. Siekiant nustatyti dėl kokių priemonių buvo pasiektas susitarimas, atlikta lyginamoji Sąjungos *acquis* ir Brexit reglamentavimo analizė, kuri parodė, kad Brexit nuostatos apima visas išskirtas tarptautinėms šeimoms suteikiamas teises, tačiau jų turinys kiekvienu iš Brexit proceso etapų skiriasi. Atitinkamai, darbe pateikiama ir tarptautinių šeimų narių statuso analizė, kuria nustatyta, kad tarptautinių šeimų narių teisinis statusas gali keistis dėl konkrečiame Brexit etape taikytino santykių modelio, šeimos nario pilietybės ir teisių įgyvendinimo vietos. Tačiau bet kuriuo atveju Sąjunga ir Jungtinė Karalystė yra įpareigosotos tinkamai vykdyti išstojimo procese numatytus įsipareigojimus ir užtikrinti nuoseklų priimto reglamentavimo taikymą ir aiškinimą.

SUMMARY

BREXIT AGREEMENT: MOVEMENT OF INTERNATIONAL FAMILIES IN EUROPEAN UNION AND GREAT BRITAIN

On 29th March 2017, the United Kingdom expressed its intention to leave the Union. In this way, Article 50 of the EU Treaty has been activated and the fate of millions of people and their families who have enjoyed the rights granted by the Union was in an uncertain situation. Therefore, Brexit negotiations sought a compromise on measures to ensure the rights of Union citizens residing in the United Kingdom and citizens of United Kingdom residing in the member states as well as their family members and on 29th to 30th of January 2020 a Withdrawal Agreement was ratified, which redefined the rights and status of international families.

This master thesis aims to identify how and to what extend United Kingdoms withdrawal affects the rights and the status of members of international families. A study on the regulation of the withdrawal and the reasons behind Brexit has shown that Article 50 of the EU Treaty does not define on what specific rights must be agreed, but the United Kingdoms desire to end the free movement of persons determined that the content of the rights granted to international families had to be discussed separately. The work, therefore, examines the Union *acquis* on the movement of international families and distinguishes fundamental rights to be divided to two parts: substantive rights enabling international families to leave and enter, reside and remain, and procedural rights aimed to eliminate the effects resulting from the exercise of the movement rights. To determine what measures have been implemented a comparative analysis of Union *acquis* and Brexit regulations has been carried out. It has shown that the Withdrawal Agreement covers all excluded rights granted to international families, but their content varies at each stage of Brexit. The work also provides an analysis of the status of members of international families and stipulates that the legal status of international family members may change, depending on the model of the relationship to be applied at a particular stage of Brexit and the nationality of the family member as well as the place where rights are exercised. However, at any event, the Union and the United Kingdom are obliged to properly fulfil commitments arising from the withdrawal and ensure a consistent interpretation and implementation of adopted regulations.